

Het geheim van de klokkenmaker

Tonke Dragt

bron

Tonke Dragt, *Het geheim van de klokkenmaker*. Leopold, Amsterdam 1990 (2de druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/drag001gehe01_01/colofon.htm

© 2004 dbnl / Tonke Dragt

Verantwoording

Voor het werkstuk-in-twee-boekdelen, *Zeeën van Tijd* genaamd,* dat ik aan het schrijven ben, is aan mij toestemming verleend alle geschriften te raadplegen die zich bevinden in de Bibliotheek, het Secretariaat, het Vertrek van het Midden, de Ruimte voor Reizigers (inclusief Ruimte-Reizigers) & de Archieven van de Januaraanse Ambassade, waar men over zeeën van tijd beschikt, onder andere omdat alle klokken er van hun wijzers zijn beroofd.**

In een lade van de grote schrijftafel in de Januaraanse bibliotheek ligt een *dossier*, waarin:

A Vele papieren; een aantal beschreven en betikt, andere beplakt en volgetekend. Een deel ervan is samengebundeld, waarover dadelijk meer.

B Een stuk of wat formulieren, de meeste *aanvraag*formulieren, merendeels niet of onvolledig ingevuld en sommige niet alleen aan de achterzijde maar ook op de voorkant van allerlei gekrabbel voorzien. Twee ervan zijn wél ingevuld, voornamelijk met plussen, minnen, krassen, krullen, nullen, spiralen en opvallend veel A's. (Opm.: In vele gevallen zijn de O's, zo niet ingevuld, dan toch Opgevuld.)

C Geadresseerde en (bijna altijd) gefrankeerde enveloppen met en zonder inhoud (d.w.z. *incomplete correspondentie*).

Dat dossier zit in een *map* op welks etiket het volgende staat vermeld:

* Eerste boek: *Aan de Andere Kant van de Deur*
Tweede boek: *De Weg naar de Cel*

** Zonder wijzers betreft uiteraard de *analoge* klokken, op de *digitale* kan ik in dit korte bestek niet ingaan.

(in inkt) J.A. Betr. Aanvraag Asiel
 Nota Bene: *De weg naar de cel*
 ondertekend door Ps. Simak, Secretaris
 (in potlood) *geplaveid met goede voornemens*
 ondertekend door (onleesbaar), Bibliothecaris

De Weg naar de Cel bleek de titel te zijn van een bundel paperassen die met touw & paperclips aan elkaar waren bevestigd. (Na bestuderen ervan door mij - netter - weer samengevoegd.) Hierbij vond ik:

1 (tot mijn verwondering) een kopie van het door mij geschreven verhaal *De Tijd zal het Leren*. (Uitgave Wolters/Noordhoff in *De Trapeze*, deel 8, 1967.)

2 een grijs schoolschrift waarin een met de hand geschreven, anoniem verhaal, getiteld: *Het Geheim van de Klokkenmaker* of *De Tijd zal het Leren*, dat enige onverwachte, doch welkome aanvulling bevatte bij mijn verhaal (genoemd onder 1).

3 een verslag, deels getypt, deels geschreven (ander handschrift dan van 2) met als titel: *De Tijd zal Jou Leren* en het onderschrift: *De waarheid over de student en de klokkenmaker* door J.A.

4 een kranteknipstel uit NRC HANDELSBLAD (waarschijnlijk uit de tweede helft der jaren tachtig); titel en onderwerp: *Asylon* door H.F.J. *Horstmanshoff* te Rotterdam.

5 andere knipsels, voor een groot deel foto's & photographieën, zowel complete als fragmentarische (zelfs stukgescheurde). Hierbij bevinden zich vele afbeeldingen van klokken & wijzerplaten (met & zonder wijzers); ook een blad met verkeerswijzers, waarop de aantekening: van *Overweg & Tuinstra*.

6, 7, 8, 9... *stop!* In de bundel bevinden zich nog veel meer items, maar die onderwerpen zijn in *deze* kontekst van minder of weinig belang.*

Ik vond in de hierboven vermelde papieren heel wat wetenswaardigheden, tevens zeer veel stof voor *Zeeën van Tijd*. En... bij het

* In de twee boeken *Zeeën van Tijd* hierover te zijner tijd meer.

ordenen van dat materiaal ontdekte ik dat twee van de op genoemd dossier gebaseerde hoofdstukken, bij elkander gevoegd,* een samenhangend verhaal vormen, dat ook apart gelezen kan worden.

Omdat het voltooien van *Zeeën van Tijd* nog wel enige tijd zal vergen lijkt het mij aardig dit verhaal nu alvast te publiceren.

TONKE DRAGT

Met dank aan de bibliothecaris, de secretaris & de archivaris & ook aan Otto, Claartje, Christian het Galgekind, *J.A.*, *A.E.*, *E.A.*

* Uit elk van de twee boeken een hoofdstuk.

Voorspel

In een bibliotheek aan de Andere Kant van de Deur

‘Ik was hier het eerst,’ zei Christian, ‘en nou heb ik nóg geen boek.’

‘Niet waar, je hebt er wel een, een van onze fraaiste exemplaren zelfs,’ sprak de bibliothecaris.

‘O, dát! Maar dat mag ik niet mee naar huis nemen.’

‘Naar huis?’ zei Otto. ‘Jij woont hier toch!’

‘Wat je wonen noemt,’ zei Christian. Hij keek de bibliothecaris verwijtend aan.

‘Dat boek moet in de bibliotheek blijven, hebt u zelf gezegd.’

‘Zo wenst het de Ambassadeur.’

Tjee, dacht Otto. Het gaat vast over dat ABC-boek.

Voordat hij daar een opmerking over kon maken zei Claartje: ‘We mogen toch zo veel boeken lenen als we willen.’

‘Lézen zoveel als jullie willen, niet lenen,’ zei de bibliothecaris.

‘Ik wil nog een boek,’ zei Christian. ‘Te leen, om mee te nemen naar waar ik wil.’

‘Zeker niet om te lezen,’ zei Otto.

Christian wierp hem een boze blik toe. ‘Ook om te lezen.’

‘Je kúnt niet eens...’ begon Otto.

Hij maakte zijn zin niet af, want uit een duistere hoek van de grote bibliotheek sprak onverwacht een stem:

‘Ik dacht dat hier ergens een bordje hing met *STILTE SVP.*’

Otto was de enige van de drie kinderen die ervan schrok. Uit een van de enorme leren stoelen met hoge rugleuningen was iemand opgerezen. Daar stond hij: lang, mager, bleek, maar indrukwekkend. De man die zich kort geleden spottend had voorgesteld als meneer A... De A van Anoniem, de A van Asielzoeker, beslist niet de A van Aangenaam.

Wat had hij hier te maken, de indringer!

‘Aha! Mijn verontschuldigen dat ik u niet eerder heb gezien,’ zei de bibliothecaris beminnelijk. ‘Waar hangt dat bordje ook al weer?’

‘Dáár,’ wees Claartje. ‘Naast de klok.’ Ze liep erheen; Christian en de bibliothecaris volgden haar.

‘STILTE...’ las de bibliothecaris, zich naar het bordje toe buigend. ‘Waar heb ik m'n bril...’

‘AUB’ voegde Christian er langzaam spellend bij. ‘Niet SVP maar AUB. Aub! Wat betekent dt?’

‘Weet je dat niet eens?’ zei Otto, terwijl hij naast hem kwam staan. ‘AUB is een afkorting. Het betekent...’

‘Als 't U Belieft,’ onderbrak meneer A. hem. Hij was onhoorbaar naar hen toe komen lopen. ‘Maar het zou ook SVP kunnen zijn, m'n jonge dondersteen. Dat betekent namelijk precies hetzelfde.’

Tot Otto's verbazing lachte hij vriendelijk tegen Christian. Kenden die twee elkaar? Om een of andere reden beviel dat Otto niet. ‘SVP is Frans,’ zei hij, ‘voor S'il Vous Plaît.’

‘Jij bent, geloof ik, een bijzonder knap knaapje,’ zei meneer A. Hij glimlachte erbij - niet vriendelijk deze keer, vond Otto, maar honend.

‘Of het nu Hollands of Frans is, of Spaans,’ zei de bibliothecaris, ‘of Latijn of Grieks...’

‘Of Januaraans,’ zei Claartje.

‘Er staat STILTE ALS 'T U BELIEFT,’ sprak de bibliothecaris. ‘Let wel: BELIEFT.’

‘Met een B,’ zei Christian. ‘De B van Bibliotheek en Bibliothecaris.’

‘Zo'n bordje schijnt in iedere bibliotheek te hangen,’ zei de bibliothecaris. ‘Daarom vonden wij dat er zich hier ook een moest bevinden. Maar het hoeft alleen stil te zijn als het u of mij of ons BELIEFT. En soms belieft het ons niet.’

‘O juist, zit het zó,’ zei meneer A. Hij tikte met de pen die hij in een hand had tegen zijn tanden. In zijn andere hand hield hij een bundel papieren.

‘t Is mij Best, met een B. Alleen... hoe helpt u de mensen die hier komen om... laat ik eens wat noemen... om te studeren?’

‘Dat kan ook, dat kan ook, jongeman, meneer A.,’ zei de bibliothecaris opgewekt. ‘Gedurende sommige tijden wordt hier wél stilte in acht genomen.’

‘Aha!’ zei meneer A. met een grijns. ‘Ongetwijfeld op vaste tijden, meneer de bibliothecaris?’

‘Alle tijdstippen die u zich maar kunt wensen,’ sprak de bibliothecaris onverstoorbaar.

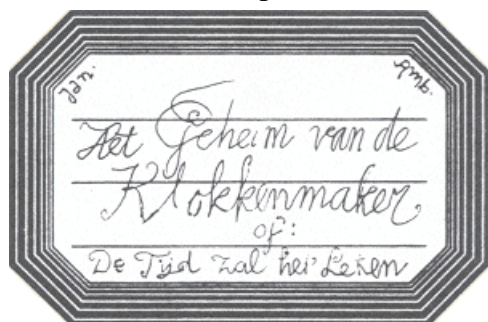
‘Dank u,’ zei meneer A. Hij maakte een gebaar naar de klok zonder wijzers. ‘Zeer verhelderend. Stilte AUB. De Tijd zal mij leren wanneer.’ Hij maakte een lichte buiging - ‘Goede avond allemaal’ -, draaide zich om en wandelde weg.

Die zijn we gelukkig kwijt, dacht Otto. Hij wilde iets zeggen over klokken zonder wijzers, maar de bibliothecaris was hem voor:

‘De Tijd zal het leren! Dat doet me ergens aan denken. Ik heb een aardig boekje voor je, Christian. Een dun boekje weliswaar, maar...’

‘Ik hou niet van dikke boeken,’ zei Christian. Hij keek Otto even van opzij aan. ‘Niet van álle dikke boeken tenminste.’

De bibliothecaris pakte een boekje uit een der kasten bij de staande klok. Het was inderdaad heel dun. Het zag er uit als een schrift, grijs met een wit etiket. Hij liet het de kinderen zien. Op het etiket stond, met ietwat ouderwetse, geschreven letters:

De bibliothecaris las het hardop voor.

‘HET GEHEIM VAN DE KLOKKENMAKER?’ herhaalde Otto zacht. ‘Dat verhaal ken ik! Hoe... hoe heet dat boek? AAN DE ANDERE KANT VAN DE DEUR?’

‘Nee, hier staat toch hoe het heet,’ zei Claartje kattig. ‘DE TIJD ZAL HET LEREN of...’

‘Ik heb... ik *had* een boekje,’ zei Otto een beetje ademloos, ‘met HET GEHEIM VAN DE KLOKKENMAKER erin, maar er zijn bladzijden uitgescheurd en de titel is weg. Er stonden méér verhalen in, dit was...’

‘Dit is maar één verhaal,’ viel de bibliothecaris hem in de rede. ‘Met twee titels. En eigenlijk is het geen boek, maar een manuscript.’

‘Wat is dat?’ vroeg Christian.

‘Een handschrift,’ antwoordde Otto.

‘Praat toch niet altijd voor je beurt,’ zei Claartje.

‘Doe niet zo frikkig, tut,’ zei Otto verontwaardigd. ‘We zijn hier niet op school!’

‘Stilte AUB,’ zei de bibliothecaris. Hij liep naar de tafel, ging zitten en legde het schrift voor zich neer. De kinderen kwamen on hem heen staan.

‘Mag ik... mogen wij het bekijken?’ fluisterde Otto.

‘Ik eerst, ik leen het,’ zei Christian.

‘Allemaal tegelijk kan ook,’ zei de bibliothecaris. Hij sloeg het schrift langzaam open. Eerst de titelpagina: twee titels, geen schrijversnaam. Toen de eerste bladzij van het verhaal zelf...

Otto snakte even naar adem. ‘Het is hetzelfde, het begint precies zo als het verhaal in mijn boekje!’

‘Wat een rotletters,’ zei Christian.

‘Schrijfletters. Die kun jij toch niet lezen,’ zei Otto.

‘Ik kan wél lezen!’ riep Christian boos.

‘Stilte SVP,’ beval de bibliothecaris. ‘Bij nader inzien leen ik dit manuscript niet uit. Omdat het een schrift is en geen boek... Stilte!’ zei hij nog eens. ‘Maar ik wil het wel voorlezen.’

‘Alstublieft,’ fluisterde Otto.

‘Maar jij, Otto, kent het toch al?’

‘Ja meneer. Ik geloof het tenminste. Daarom juist...’

‘Mooi!’ zei de bibliothecaris. ‘Vond je het dan zó spannend?’

Otto dacht even na over wat zijn antwoord moest zijn: ‘Nou, dát niet bepaald...’

- maar intussen praatte de bibliothecaris al verder:

‘Ik heb het zelf geschreven, weet je!’

‘Hebt u het geschreven? Het begon best spannend,’ zei Otto. ‘Maar...’

‘Zeg het eerlijk, jongen.’

‘Het einde is... het was anders dan ik had verwacht.’

‘Het einde kan niet anders zijn dan het is. Dit verhaal is echt gebeurd.’

‘Echt gebeurd?’ herhaalde Otto. ‘Weet u dan ook iets van...’

De bibliothecaris liet hem niet uitspreken. ‘Dit verhaal is eens gepubliceerd - ik bedoel gedrukt, Christian - in een boek, met een stuk of wat andere verhalen van verschillende schrijvers.’

‘Hoe heet dat boek?’

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde de bibliothecaris. ‘Ik zou het werkelijk niet meer weten. Zal ik jullie dit verhaal nu voorlezen, ja of nee?’

‘Ja, natuurlijk,’ zeiden Claartje en Christian.

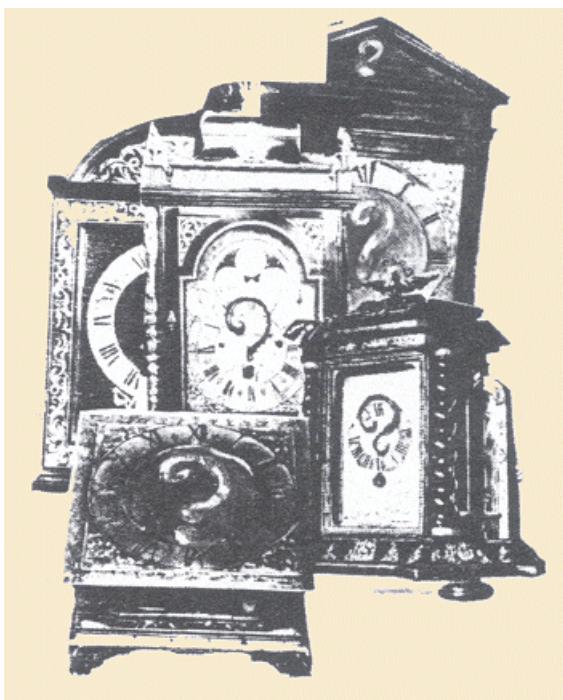
De bibliothecaris wierp Otto een knipoogje toe, alsof hij wilde zeggen: ‘Wij spreken elkaar nader’. Hardop sprak hij: ‘Wil iemand het bordje met STILTE AUB dan even omdraaien?’

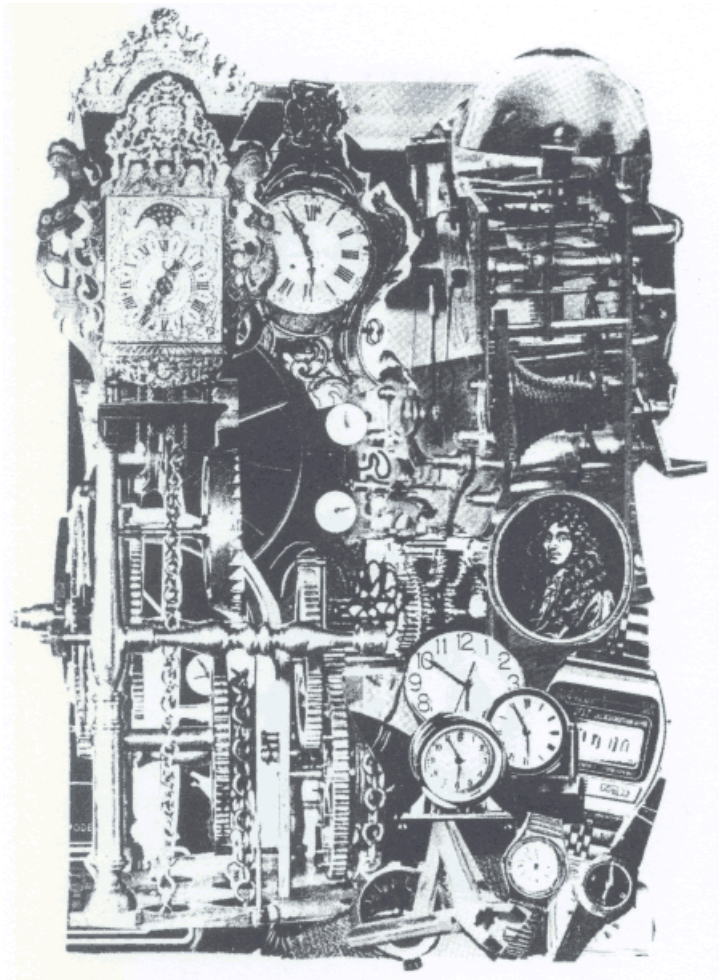
Even daarna zette hij zijn bril op en begon te lezen.

Deel I

De tijd zal *het* leren

I / Een

‘De Tijd is een wonderlijk iets,’ zei de klokkenmaker. ‘Je kunt hem laten aanwijzen door grote en kleine wijzers - uren, minuten, seconden. Vandaag de dag ook zonder wijzers, digitaal, wat wel eens ongedachte, onverwachte en misschien onaangename gevolgen zou kunnen hebben. O ja.’ Hij zweeg even. Hij was een ouderwetse klokkenmaker, die nog in staat was stokoude wekkers, van overgrootvaders geërfde horloges en antieke uurwerken te repareren. ‘Raderwerk of kwarts,’ zei hij, ‘analoog of digitaal... de Tijd zelf vang je niet. Die staat niet stil, zoals deze klok waar ik mee bezig ben. De Tijd gaat, zoals men zegt, voorbij. Toekomst wordt heden, heden wordt verleden...’

De student knikte. Ook hij dacht, net als de klokkenmaker, vaak na over de Tijd, speciaal over de tijd die voorbij is: het verleden. Hij studeerde geschiedenis aan de universiteit. In het huis van de klokkenmaker had hij sinds kort een kamer gehuurd, en hij kwam graag bij hem in de werkplaats. Daar babbelden ze samen, of ze boemden diepzinnig, omringd door allerlei klokken.

Staartklokken, stoeltjesklokken en koekoeksklokken keken op hen neer van de muren. Pendules, wekkers en westminsterklokken tikten hen toe vanaf de tafels, en horloges gluurden naar hen vanuit de vitrines. Alleen de vreemde, hypermoderne klok in een hoek van de werkplaats liet niets van zich merken. Die had geen wijzerplaat of display en maakte geen enkel geluid. De student had deze klok eerst voor een grote ijskast aangezien. De klokkenmaker had hem echter verteld dat het wel degelijk een klok was - een klok die hij zelf had ontworpen, niet meer en minder dan het Einde-van-Alle-Klokken.

‘Elke dag ben ik er wel kort of langer mee bezig,’ zei hij. ‘Mis-

schien komt-ie nooit klaar; ik knutsel hem voor m'n plezier, als tijdverdrijf... Gekke uitdrukking,' vervolgde hij. 'Tijdverdrijf! De tijd hoeft niet verdreven te worden, die gaat vanzelf voorbij, of we het willen of niet. Maar goed, laat ik dan zeggen dat ik deze ene klok maak om de tijd aangenaam te passeren - mijn vrije tijd bedoel ik. Ik moet natuurlijk ook tijd besteden aan het verdienen van mijn brood. Tijd is geld, volgens de zakenlieden.'

'De tijd vliedt snel, gebruik hem wel,' murmelde de student.

'Alles op zijn tijd,' zei de klokkenmaker. Hij wond de wekker op die hij gerepareerd had en liet hem aflopen. 'In orde,' sprak hij. 'Mijn dagtaak is gedaan. Ik ga mijn gereedschappen opbergen.'

'En ik moet weer aan het werk,' zei de student met een zucht. 'De scriptie afmaken die ik deze week moet inleveren. En nog een heleboel meer. Over veertien dagen heb ik een tentamen.'

'Je drinkt toch wel even een kopje koffie met mij?' zei de klokkenmaker. 'Wat kijk je somber. Is dat tentamen zo moeilijk?'

'Het is heel belangrijk,' zei de student. 'Erg uitgebreid, afschuwelijk...' Hij zweeg omdat alle klokken die konden slaan het tijdstip sloegen van zes uur. 'Ik wilde,' zei hij, 'dat er geen tentamens en examens waren uitgevonden. Ja, een kopje koffie lust ik graag.'

'Waarom studeert men eigenlijk geschiedenis?' vroeg de klokkenmaker, toen hij de koffie had ingeschonken.

'Veel antwoorden mogelijk. Van wat er gebeurd is in het verleden, kan men leren in het heden...' begon de student.

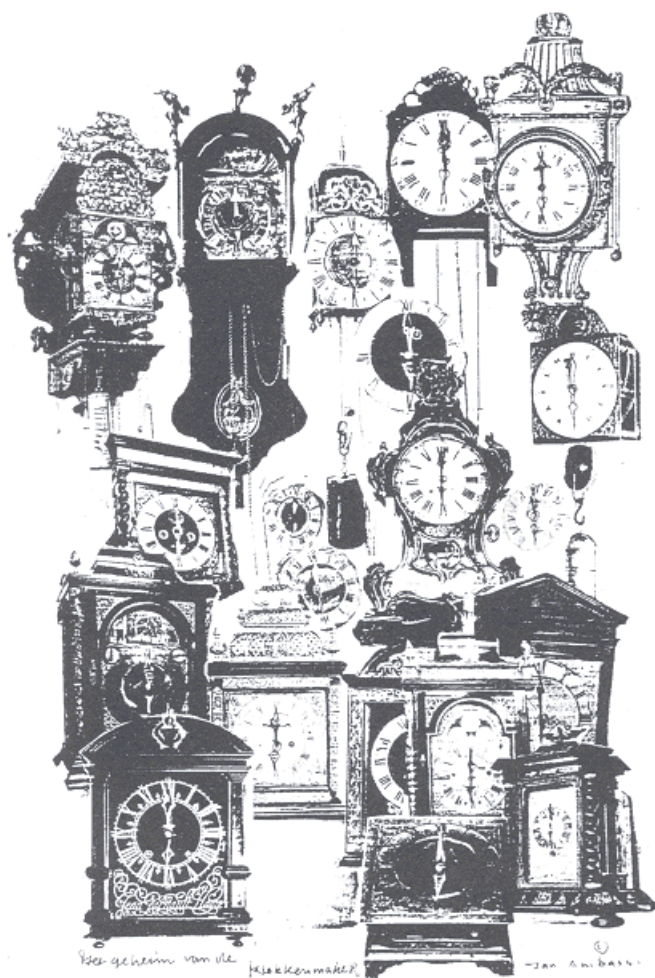
'En de toekomst?' zei de klokkenmaker. 'Van wat er gebeuren zal in de toekomst kan men óók iets leren in het heden. Of niet?'

De student lachte. 'De toekomst is een gesloten boek.'

'Wie beweert dat?' vroeg de klokkenmaker, en hij wierp een blik op de kast in een hoek van de werkplaats - de kast zonder wijzers of andere tijdsaanduiding die toch een klok was.

'U gelooft toch niet in waarzeggers die de toekomst voorspellen?'

'Ik geloof dat het nuttiger is de toekomst te bestuderen dan het verleden,' sprak de klokkenmaker. 'Ik wil geen kritiek uitoefenen op jullie historici, maar wat in de geschiedenisboeken staat is voorbij en bij ieder bekend.'

‘Bij lange na niet bekend!’ wierp de student tegen. ‘Wie geschiedenis studeert probeert te weten te komen wat er verborgen ligt achter de sluiers van de tijd.’

De klokkenmaker rees op. ‘Juist!’ zei hij. ‘De Sluiers van de Tijd! Die verbergen verleden en toekomst. Ik wil de sluiers van de tijd oplichten en kijken wat erachter is... wat dat betreft zijn verleden en toekomst hetzelfde.’ Hij keek om zich heen. ‘Misschien komt het door al die klokken,’ vervolgde hij, ‘dat ik mijn tijd het liefste doorbreng met het bestuderen van de tijd. Op wetenschappelijke, wiskundige wijze. Begrijp je wat ik bedoel?’

‘Einstein en zo? Relativiteit van de tijd? Moeilijk,’ mompelde de student.

‘Op een gewone klok kun je alleen zien hoe laat het is,’ zei de klokkenmaker, ‘en dan nog meestal alleen hoe laat het is op de plaats waar je je bevindt. De enige ware klok, het Einde van alle klokken, is de klok die de Tijd zélf gevangen houdt. Met zo'n klok zou je elk tijdstip kunnen bereiken waar je wilt zijn - of het nu in de toekomst ligt of in het verleden.’

De student staaarde hem aan. ‘U zégt?’ vroeg hij.

‘Ik heb het over een klok waarmee je door de Tijd kunt reizen,’ zei de klokkenmaker. ‘Vind je dat zo vreemd? Men is naar de maan gereisd en weer teruggekomen. We hebben ruimtesondes op weg gestuurd die ons Jupiter, Saturnus en Uranus hebben laten zien en die zelfs ons zonnestelsel zullen verlaten. Van reisplannen naar de planeet Mars kijkt momenteel bijna niemand meer op. Waarom zou je dan niet iets kunnen maken waar je mee door de Tijd reist?’

‘Een Tijdmachine!’ zei de student. ‘Ik heb daar meer dan eens over gelezen. Maar alleen in science fiction. Louter fantasie.’

‘Helemaal niet,’ zei de klokkenmaker. ‘Werkelijkheid. Mogelijkheid. Ik ben eraan bezig en mijn werkstuk staat daar.’ Hij wees naar het witte gevaarte in een hoek van zijn werkplaats.

‘t Is toch niet waar!’ riep de student, terwijl hij opsprong. ‘Is dat een *tijdmachine*? En doet-ie het?’

‘Ik noem hem een *klok*,’ zei de klokkenmaker. ‘En of-ie het doet... De Tijd zal het leren.’

De student liep naar de klok toe en bekeek die met een twijfel-

achtig gezicht. ‘Hij ziet er uit als een grote kast, meer niet,’ zei hij.

‘Je mag hem wel beter bekijken,’ zei de klokkenmaker. Hij deed de deur van de kast open en toen stond de student verbaasd.

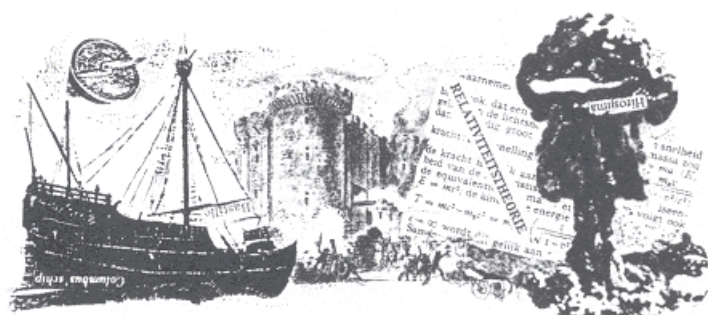
Het interieur van de kast was volstrekt niet wit en kaal. De wanden waren vol met glimmende wijzerplaten, met zilverglanzende uren- minuten- en secondenwijzers, en nog meer wijzers, met beeldschermpjes en display-panelen, met zwarte, witte, groene en rode knopjes, en dito toetsen, met tandwielen en radertjes, met dunne metalen draden, spiraalveren en kleine lampjes. Aan de binnenkant van de deur was een groot toetsenbord bevestigd, met cijfers en letters, en op de bodem van de kast stond een laag zitbankje.

‘Nu, wat zeg je ervan?’ zei de klokkenmaker trots.

‘Het ziet er schitterend uit,’ sprak de student.

‘Ik ga niet uitleggen hoe het allemaal werkt,’ zei de klokkenmaker. ‘Niet alleen omdat het nog een geheim is, maar het is merendeels hogere wiskunde, je zou het toch niet begrijpen. Als de Klok gereed is kun je op dit bankje gaan zitten; je moet dan de deur dichtdoen en op het toetsenbord het tijdstip bepalen waar je heen wilt reizen...’

‘Bijvoorbeeld 1 januari van het jaar 1000?’ zei de student. ‘Of 1492, of 1789, of 1905, of 6 augustus 1945?’*

* Voor een student geschiedenis zijn al deze jaartallen natuurlijk welbekend. Maar weet de lieve lezer wat er in die vervlogen jaren is gebeurd? (Bibliothecaris Januaraanse Ambassade)

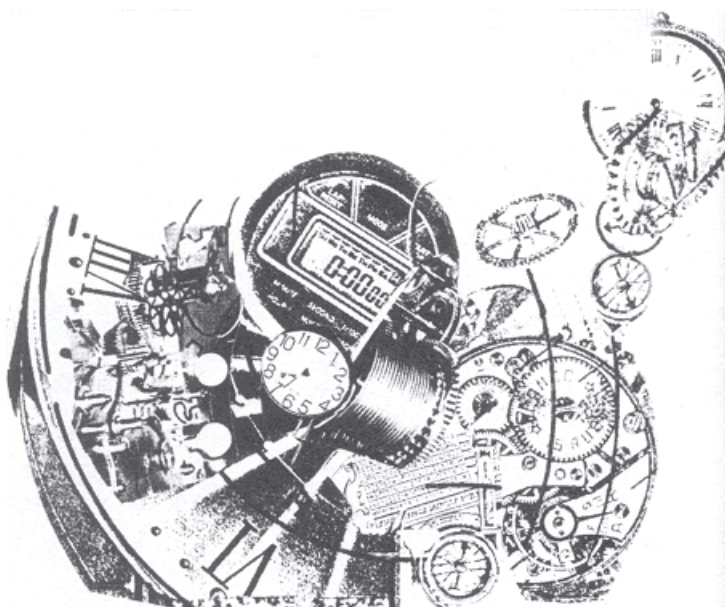
‘Ik zou liever 2945 als voorbeeld nemen, of januari, februari of welke dag dan ook in het jaar 2000, of 2001, of 2010. Als de Klok eenmaal werkt hoef je alleen maar te wachten totdat de deur vanzelf weer opengaat... en dan stap je naar buiten in een andere tijd.’

‘Doet hij... doet deze klok dat heus?’ vroeg de student, onder de indruk, maar ook een beetje ongelovig. ‘Ik bedoel, als-ie gereed is?’

‘Jazeker,’ antwoordde de klokkenmaker. ‘De machinerieën werken al. Maar ik heb ze nog niet genoeg getest.’

Hij morrelde aan een paar draadjes, draaide een knop om en drukte een toets in. Het inwendige van de klok begon te zoemen, de wielen en raderen gingen bewegen en daarna klonk er een getik dat geleidelijk luider werd. Het leek alsof er een heleboel klokken aan het lopen waren gezet. Lampjes flitsten aan, beeldschermen glansden op en sommige wijzers draaiden langzaam rond.

‘Nee maar,’ fluisterde de student. ‘Dit is fantastisch!’

II / Twee

‘Wanneer gaat u uw Klok proberen?’ vroeg de student een week later. Hij was iedere dag in de werkplaats geweest en hij had nu heel wat meer van de Tijd klok gehoord. Hij was de enige die ervan wist; de klokkenmaker wilde zijn uitvinding voorlopig nog geheim houden.

‘Jóu durfde ik er wel van te vertellen,’ had hij gezegd. ‘Jij hebt ook belangstelling voor de opeenvolging van uren, maanden en jaren - al is het in het verleden en niet in de toekomst.’ Nu antwoordde hij op de vraag van de student: ‘Eerst moet ik er helemaal zeker van zijn dat mijn Klok betrouwbaar is. Tijdreizen zijn niet zonder gevaar!’

De student stond voor de open deur van de kast en keek peinzend naar de wijzers, de lampjes, de knoppen, de raderen. Hij was bijna net zo opgewonden over de uitvinding als de klokkenmaker zelf. Hij had zijn studie verwaarloosd alleen al door er telkens aan te denken. Nu en dan kreeg hij even pijn in zijn maag, als hij dacht aan zijn op het laatste nippertje ingeleverde scriptie en aan het naderende tentamen. Hij haatte tentamens, vreesde ze zelfs, al was hij beslist niet dom. Maar de Tijd klok was belangrijker dan tentamens en examens... De Tijd klok kon zelfs van heel hoog belang zijn...

‘Als ik eens naar het Verleden kon reizen,’ zei hij. ‘Naar het antieke Griekenland, het oude Rome... In één dag zou ik dan meer te weten kunnen komen dan al mijn professoren in een jaar! U moet ervoor zorgen dat uw Klok ook op het verleden wordt ingesteld. Dat is van enorm belang voor de wetenschap.’

De klokkenmaker fronste zijn wenkbrauwen en schudde zijn hoofd.

‘Waarom alleen naar de Toekomst?’ ging de student door. ‘Of u naar verleden of toekomst wilt, uw machinerieën werken in beide gevallen volgens hetzelfde principe, dat hebt u me vanmorgen nog verteld. Waarom zo afkerig van het verleden? Ook het NU is verleden zodra je in de toekomst bent... Stel je voor, je zou de ontdekking van Amerika mee kunnen maken. Aan boord bij Columbus zelf! Denkt u eens in, je zou, u zou...’

‘Denk eens ná,’ viel de klokkenmaker hem in de rede. ‘Jij noch ik horen thuis op Columbus' schip omdat...’

‘Natuurlijk zouden we ons goed moeten voorbereiden, Spaans en Italiaans moeten leren,’ zei de student. ‘En we zullen Columbus niet vertellen dat hij een continent heeft ontdekt dat Amerika is gaan heten, dat hij nooit Indië heeft bereikt, zoals hij altijd heeft gedacht. Maar toch, wat een avontuur! Stel je voor, je zou...’

De klokkenmaker onderbrak hem: ‘Ja, stel je eens voor dat je meereisde op Columbus' schip, en overboord viel omdat je niet gewend bent aan die schommelende zeilschepen - galjoenen, fregatten of hoe ze ook mogen heten. Stel je voor dat Columbus zelf je nasprong en dat hij daarbij verdronk. Zijn schepen zouden dan hun kapitein kwijt zijn, en zo zou Amerika niet worden ontdekt.’

‘Wat een belachelijke veronderstellingen,’ begon de student.

‘O ja? Toch zou er best zo iets kunnen gebeuren,’ zei de klokkenmaker. ‘Door een of andere onnozele handeling, een kleine onbedachtzaamheid zou je op een uitstapje naar het verleden onopzettelijk de hele geschiedenis kunnen veranderen. M'n hemel, kun jij je voorstellen dat Amerika niet zou zijn ontdekt?’

‘Het zou altijd ontdekt zijn,’ sprak de student. ‘Als Columbus het niet had gedaan in 1492, zou een ander het wel hebben gedaan in 1493 of 1494. De tijd was er rijp voor. Dat denk ik tenminste.’

‘Maar dan zou toch de geschiedenis een beetje gewijzigd zijn en erna een ander verloop krijgen,’ zei de klokkenmaker. ‘Kleine oorzaken kunnen grote gevolgen hebben. Jij, student historie notabene, zou het toch niet op je geweten willen hebben dat alle geschiedenisboeken moeten worden veranderd? Heremijntijd, wat er niet allemaal zou kunnen gebeuren! Jijzelf zou in het verleden wel eens een banaan kunnen eten... Laat me uitpraten! Je zou dan de bana-

neschil laten vallen; over die schil zou je grootvader uitglijden, struikelen en zijn nek breken. Dan zou hij nooit met je grootmoeder trouwen, en een van je ouders zou nooit geboren worden. Dus zou jij er zelf ook niet zijn!’ Hij keek de student streng aan.

De jongeman was even stil en zei toen: ‘Zulke spitsvondigheden worden alleen verteld in science fiction en fantasieverhalen. Als je zelf, in eigen persoon, op tijdreis gaat blijf je toch jezelf? Je neemt jezelf mee, ook in het verleden. Hoe kun je dan opeens verdwijnen? Uw logica komt mij onlogisch voor.’

‘Geen mens weet wat er gebeuren kan als je de Tijd terugdraait,’ sprak de klokkenmaker. ‘De meeste geleerden denken dat de Tijd in één richting gaat, onomkeerbaar is. Ik geloof dat uiteraard niet, maar van het verleden blijf ik liever af. Om het heden niet in gevaar te brengen. Ik houd me bij de toekomst en daarmee uit.’

‘En als je naar de toekomst reist,’ vroeg de student, ‘kun je dan, wanneer je weer in je eigen tijd bent, waarzeggen en voorspellen?’

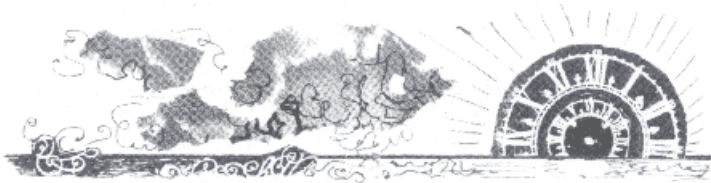
‘Ik denk van wel,’ antwoordde de klokkenmaker.

‘Neem eens aan dat je in de toekomst een ramp meemaakt,’ vervolgde de student. ‘Kun je die dan, als je bent teruggekeerd, afwenden en voorkomen?’

‘Dat is een van de dingen die ik te weten wil komen,’ zei de klokkenmaker.

‘Als je in het verleden iets kunt veranderen, moet je dat in de toekomst ook kunnen doen...’ zei de student. ‘Maar wat in de toekomst is, is nog niet gebeurd! Hoe kun je er dan wat aan wijzigen, laat staan erheen reizen?’ Hij liep naar een stoel en ging zitten. ‘Hoe meer ik erover nadenk, hoe ondoordringelijker het wordt,’ zei hij met een zucht.

‘Komt Tijd, komt raad,’ zei de klokkenmaker.

III / Drie

Morgen, dacht de student, morgenmiddag, woensdag, om vier uur: Tentamen. En ik weet niets. Niets.

Hij zat in zijn kamer, met dictaten en stapels boeken om zich heen. Nerveus bladerde hij nu eens hierin, dan weer daarin. Had ik maar harder gewerkt, dacht hij. Maar gedane - in dit geval ongedane - zaken nemen geen keer. Hoewel... de klokkenmaker beweert dat je het verleden wél kunt veranderen. De klokkenmaker en zijn Tijdlok. D'ie zijn er de schuld van als ik zak... Niet waar, het is mijn eigen schuld. Ik had moeten studeren, mijn scripties over moeten lezen, me serieus moeten verdiepen in historische vraagstukken... in plaats van telkens mijn werk uit te stellen om te gaan kijken naar die Machine-voor-de-Toekomstige-Tijd. Tijd. Had ik maar meer tijd! Een paar dagen extra...

Hij schoof zijn boeken van zich af, stond op en ging zijn kamer uit. Toen hij de trap afliep, hoorde hij de voordeur dichtslaan. De jas van de klokkenmaker hing niet aan de kapstok in de gang; blijkbaar was die uitgegaan voor zijn avondwandelingetje. Meestal bleef hij niet lang weg.

De student ging de werkplaats binnen. De klokkenmaker had de meeste lampen laten branden en de Tijdklok stond open. Het interieur ervan was donker en stil; de andere klokken tikten. De student overwoog of hij zou wachten tot de klokkenmaker terugkwam. Natuurlijk kon hij beter weer naar zijn kamer gaan om nog zo veel mogelijk in zijn hoofd te stampen.

Dat lukt me toch niet, dacht hij somber. Laat ik liever, net als de klokkenmaker, een eindje om lopen, mijn hoofd opfrissen. De verloren tijd haal ik niet meer in. Ik zak zeker! Nog een nacht en een ochtend en dan...

Hij liep naar de geheimzinnige klok in een hoek van de werkplaats. 'Woensdag,' zei hij tot zichzelf. 'Morgen om vijf uur is het achter de rug. Dan ben ik gezakt of geslaagd.'

De stille klok zou het hem nu al kunnen vertellen, in deze klok zat de Tijd gevangen, ook die van het tentamen...

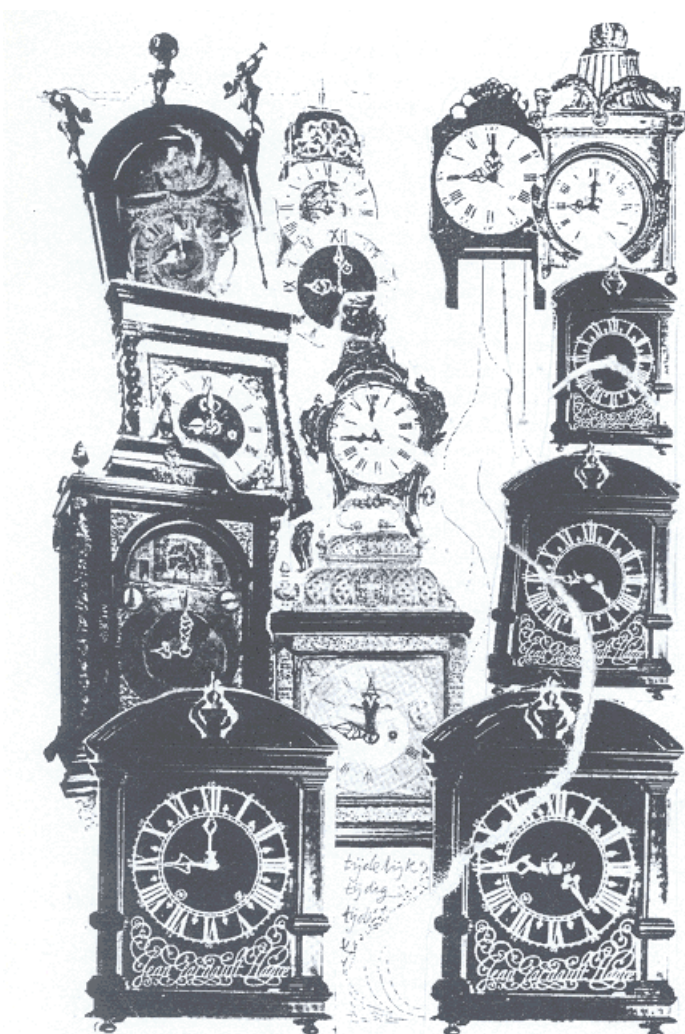
De machinerieën zijn gereed, wist de student. Als ik deze knop indruk, die toets aansla, begint hij te werken. Tot honderd jaren in de toekomst is hij al afgesteld; dat heeft de klokkenmaker me gisteren laten zien.

Maar de klokkenmaker had erbij gezegd dat hij zijn uitvinding nog niet durfde te testen. Toch zou hij dat eens moeten wagen. Hoe kon hij anders te weten komen of zijn Einde-van-Alle-Klokken een ware tijdmachine was?

Ik zou hem kunnen uitproberen, dacht de student. Een reisje maken naar vijf uur of één minuut over vijf morgenmiddag. Dan zal ik weten of ik ben geslaagd of gezakt... Een kort reisje maar, een klein uitstapje.

De klokkenmaker zou dat vast niet goed vinden, maar hij was er niet, en hij zou nog wel een half uurtje wegblijven.

'Als ik het doe,' zei de student tot zichzelf, 'kan ik meteen het bewijs leveren dat de uitvinding werkt. Laat ik het beschouwen

als een proefneming in het belang van de wetenschap. De klokkenmaker zal me dankbaar zijn...'

Hij schrok, omdat alle andere klokken begonnen te slaan. Negen uur.

Hij wierp een blik op zijn horloge. Negen uur; het ging gelijk. Toen keek hij weer naar de Tijd klok.

'Niet langer dan een kwartier,' zei hij, terwijl de slagen weerklonken. 'Een kwartiertje, vijftien minuten in de toekomst kijken. Van vijf uur tot ... Wacht, ik moet een beetje speling nemen. Van kwart voor vijf morgenmiddag tot...'

Het geluid van de slagen stierf weg.

... Alleen om te weten, dacht hij, hoe het met mijn tentamen is gegaan - nee, om te zien of de Klok waarlijk werkt.

De student boog zich naar voren, draaide een knop om en raakte een toets aan... de lampjes gloeiden op en het getik begon. Hij stapte de Tijd kast in en ging op het bankje zitten. Hij wist precies wat hij moest doen; de klokkenmaker had het hem meer dan eens gewezen. Deze toetsen om heen te gaan, die schakelaar om straks de terugkomst te bepalen naar zijn eigen tijd.

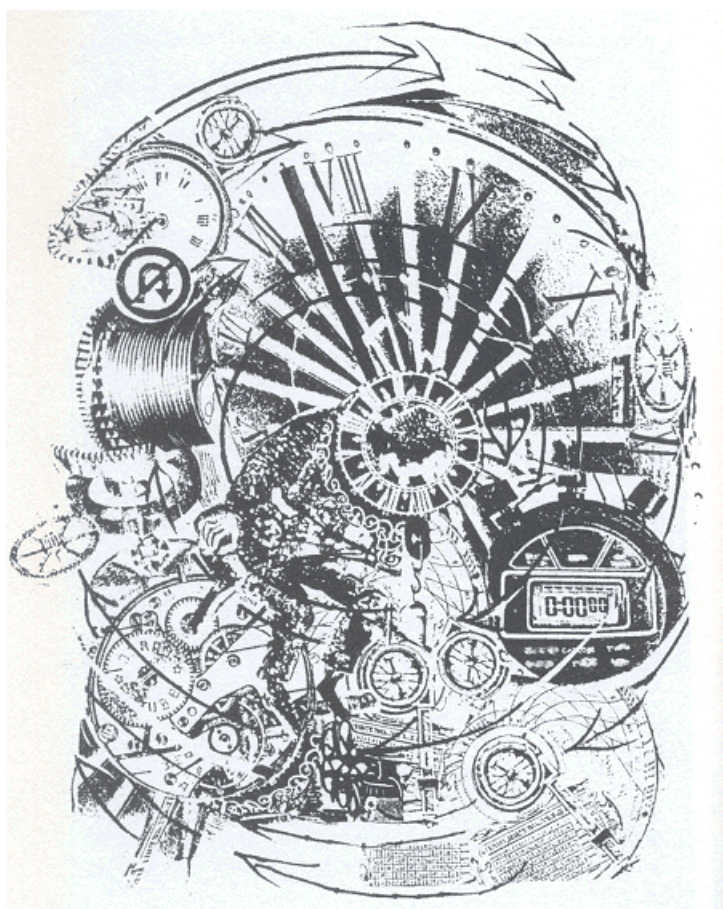
Als ik het doen wil, dan nu meteen, dacht hij. Voordat de klokkenmaker thuis komt moet ik weer hier, in het NU zijn. - Naar morgen, voordat ik het griezelig begin te vinden en niet meer durf.

Hij strekte een arm uit en trok de deur dicht. Hij haalde diep adem, keek naar het toetsenbord en sprak hardop: 'Een groot ogenblik is aangebroken. De eerste tijdreiziger begint een ontdekkingsreis naar de toekomst.'

Hij tikte langzaam en secuur op de toetsen - het jaar, de maand, de dag, het uur... Minuten, seconden... Woensdagmiddag, kwart voor vijf. WOE, 16.45.

Hij trok een gewicht naar beneden; dat was het gewicht van de Tijd.

De Klok begon te trillen. Het getik werd luider, de wielen en raderen draaiden sneller. De wijzers begonnen rond te lopen alsof ze krankzinnig waren geworden. De lampjes flitsten aan en uit, aan en uit...

De student greep zich vast aan de zitting van het bankje om niet te vallen. Het kwam hem voor dat de Klok omhoog schoot en toen met een peilloze vaart begon te vliegen door een oneindig NIETS. Hij voelde zich misselijk. Je kon zeeziek worden en ruimteziekte kwam eveneens voor. Zou er ook *tijdziekte* bestaan?

Hij keek rond. Al die draaiende dingen maakten hem duizelig. Hij zette zijn tanden op elkaar en vestigde zijn ogen op het toetsenbord. Het kon niet lang duren. 'Reizen door de Tijd kost geen tijd,' had de klokkenmaker gezegd.

De Klok dééd in ieder geval iets. Maar wat als hij het niet goed deed? Wat als hij op een verkeerd tijdstip in de toekomst aankwam. En wáár zou hij aankomen? Op de plek vanwaar hij was vertrokken: in de werkplaats. Alleen ongeveer een dag, zo'n twintig uur later. Als de Tijdklok nauwkeurig zou werken tenminste.

Stel je voor dat hij dat niet doet, dacht de student. Hoe lang zit ik hier al? Had ik niet onmiddellijk bij mijn doel moeten zijn? Ik heb geen flauw idee meer van de tijd... Maar deze reis kost geen tijd... Ja, wél. Een hele nacht en een halve dag vliegen voorbij in... hoe lang? *Hoe lang?*

Om hem heen draaide het, tikte het. De wijzerplaten verblindden hem bijna. Blauwe vonken spatten van de metalen draden.

Ik hou het niet uit, dacht hij en hij kneep zijn ogen dicht. Ik word ziek, ik val flauw...

Het getik vertraagde, werd zachter... Plotseling klonk er een klap die de Klok deed schudden.

Stilte.

IV

De student opende zijn ogen. De lampjes waren gedoofd. Hij rook een vreemde, branderige lucht. Het was aardedonker.

De Klok stond stil.

In paniek stond hij op, stootte tegen het toetsenbord... en meteen vloog de deur open.

Hij deed wankelend een stap naar buiten. Hij wreef zich in zijn ogen. Maar dat hielp niets; het bleef donker. Hij was terechtgekomen in een pikzwarte duisternis.

Toch moest hij in de werkplaats zijn; hij hoorde vele klokken tikken. Hij was zonder twijfel in een andere tijd gearriveerd - zonet, dinsdagavond, om negen uur of één minuut over negen, was er licht geweest van lampen. Het was nu nacht. Beslist niet kwart voor vijf van welke middag dan ook!

Welke nacht is het? vroeg hij zich af. Welk uur? Welk *jaar*?

Het koude zweet brak hem uit. Er was iets verkeerd gegaan.

Had hij zijn tentamen achter de rug? Als hij geslaagd was zou hij blij zijn, als hij was gezakt het tegenovergestelde. Maar hij voelde niets, behalve angst.

Misschien was er veel meer tijd voorbij gegaan. Misschien was hij zó ver in de toekomst, dat het hele tentamen al lang vergeten was. Dat tentamen was volstrekt onbelangrijk geworden.

De student tastte rond in de duisternis. Hij voelde de deur van de Klok achter zich, een kast die hij niet meer kon vertrouwen. Toch moest hij terug naar zijn eigen tijd.

Als ik niet terug kan, dacht hij, moet ik voor altijd in een andere tijd blijven leven dan de mensen die ik ken. Zelfs al zou het maar een paar uur later zijn - ik ben dan een stukje van mijn leven kwijt. Ik heb hoe dan ook een deel van mijn eigen tijd verlo-

ren. Wat had er in die tijd niet kunnen gebeuren? Nare dingen, maar ook iets moois. Ik had het liefste meisje van de wereld kunnen ontmoeten... Alleen zal ik dat nu nooit weten. NU. Wat is: NU? Dit moment is NU voor mij, voor anderen is het toekomst.'

Hij stond roerloos in het donker en hoorde de klokken tikken.

'Ik moet licht maken,' zei hij tot zichzelf. 'Dan zal ik tenminste weten hoe laat het is.'

Wat akelig klonk dat getik in zijn oren! Zijn ogen begonnen echter een beetje aan de duisternis te wennen. Vaag zag hij de omtrek van een vitrine, een zwakglanzende wijzerplaat.

Toen verstijfde hij. Ergens ging een deur open, voetstappen kwamen nader, een gedempte uitroep weerklonk.

Iemand kwam de werkplaats binnen en zei op mopperige toon: 'Wat is dat nou! Overal het licht kapot.'

De student herkende de stem van de klokkenmaker.

Welke klokkenmaker? Was deze een uur, een dag, een maand of jaren ouder dan de klokkenmaker van dinsdag?

'Meneer...' zei hij.

'Héla, jij hier?' riep de klokkenmaker, verbaasd of verschrikt. 'Wat is er aan de hand?'

De student deed een paar stappen naar voren en liep tegen een stoel aan. 'Ik... eh... alstublieft,' zei hij smekend, 'zeg me hoe laat het is...'

'Hoe wát?' zei de klokkenmaker. 'Even een nieuwe zekering indraaien,' onderbrak hij zichzelf.

De student omklemde de rugleuning van de stoel met beide handen. Ik geloof dat ik nog steeds tijdziek ben, dacht hij.

Opeens gingen de lampen aan. Hij zag in een flits de werkplaats, die er net zo uitzag als altijd. Daarna werd het weer donker. Een ogenblik later was het weer licht; hij zat nu op de stoel en de klokkenmaker boog zich over hem heen.

'Je gaat toch niet van je stokje?' zei die bezorgd. 'Hier, neem een slok.'

De student dronk; zijn tanden klapperden tegen het glas.

'Blijf maar even rustig zitten,' zei de klokkenmaker, en hij liep naar de hoek van de werkplaats waar zijn Tijdmachine stond.

De student keek naar de wijzerplaten die hem aanstaarden. Alle klokken wezen vijf minuten over negen.

Pas vijf minuten over negen? Hij wilde vragen welke datum het was, maar zijn blik viel op de kalender aan een muur en toen was het niet meer nodig. Dinsdag.

Dezelfde avond. Zijn horloge vertelde het hem ook: dezelfde dag. Nog geen vijf... vier minuten geleden had hij de kastdeur achter zich dichtgetrokken!

‘De K-klok werkt niet,’ stamelde hij.

‘Nou en of hij werkt!’ klonk de stem van de klokkenmaker. ‘De tijd schijnt hem echter zwaar te vallen, want alle zekeringen zijn doorgeslagen.’ Hij naderde de student. ‘Wat heb je uitgevoerd?’

De student stond op. Hij voelde dat hij een kleur kreeg.

‘Je hoeft het me niet meer te vertellen,’ zei de klokkenmaker. ‘Je hebt hem geprobeerd!’

‘Het... sp-pijnt me,’ stotterde de student.

‘Dat is je aan te zien!’ zei de klokkenmaker. ‘Ik denk dat je het niet nog eens zult wagen. En je beweert dat mijn uitvinding niet werkt?’

‘Ja, inderdaad,’ antwoordde de student. ‘Het is pas vijf... vijf-en-een-halve minuut geleden dat ik die deur dichtdeed. Al lijkt het uren.’ Hij huiverde.

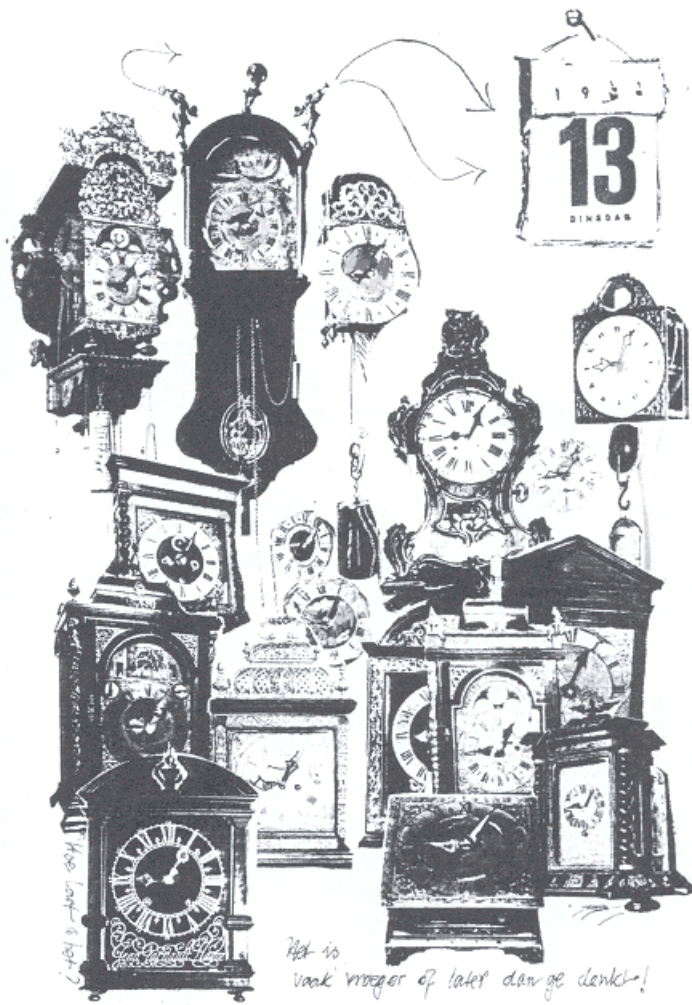
‘Ja, de Tijd is een wonderlijk iets,’ sprak de klokkenmaker. ‘Soms valt hij je lang, soms vliegt hij voorbij.’ Hij was even stil en zei toen: ‘Mijn uitvinding heeft wel degelijk gewerkt. Een minuutje na negen begon je aan een reis naar de toekomst. En zie, nu is het bijna zes minuten later!’

‘Ja, maar dát is gewoon,’ begon de student en hij zweeg. Het is waar, dacht hij, de tijd is iets wonderlijks.

De klokkenmaker bestudeerde zijn uitvinding met een nadenkend gezicht, hij frommelde aan de draden, duwde tegen een wielkje, draaide aan een knop. ‘Jouw waaghalzige onderneming heeft me in elk geval iets geleerd,’ prevelde hij. ‘Er moeten meer zekeringen in.’

‘Is hij... is-ie niet kapot?’ vroeg de student.

‘Jawel,’ zei de klokkenmaker, ‘maar hij is best te repareren.’

Het is vaak vroeger of later dan je denkt!

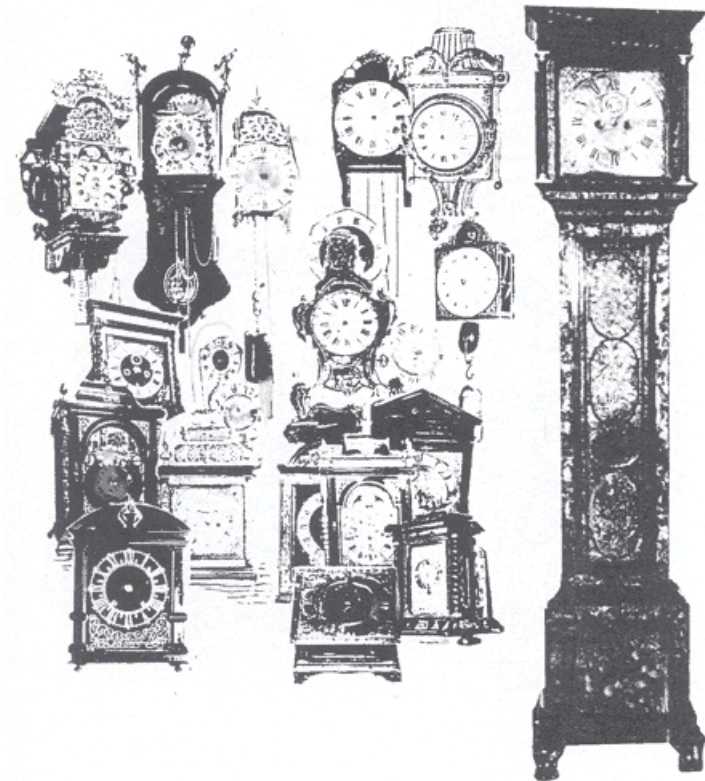
De student wist niet of hij opgelucht moest zijn of teleurgesteld. 'Gaat u ermee verder?' vroeg hij.

'Natuurlijk jongen!' zei de klokkenmaker. 'Ik zou het niet kunnen laten. Het zal misschien nog lang duren voordat mijn Eindevan-Alle-Klokken werkelijk bruikbaar is. Wie de Tijd wil vangen, moet niet op rijd kijken.'

Wat mij betreft hoeft het niet, dacht de student. Ik breng mijn tijd liever gewoon door, desnoods met een enkel tentamen.

En hij vroeg: 'Denkt u dat het u zal lukken? En als het u lukt, wat dan? Wat doet u dan met uw uitvinding?'

'De Tijd zal het leren,' zei de klokkenmaker.

Tussenspel

In de bibliotheek aan de Andere Kant van de Deur

‘t Is toch niet uit?’ vroeg Christian.

De bibliothecaris sloeg het schrift dicht.

‘Hebt u er nooit een vervolg op geschreven?’ vroeg Otto na een korte stilte.

‘Nee. Hoe kon ik dat? Ik heb je toch verteld dat dit een waargebeurd verhaal is!’ zei de bibliothecaris terwijl hij zijn bril afzette. ‘Dit is alles wat de klokkenmaker mij heeft verteld.’

‘Dan heeft hij u niet de waarheid verteld!’ sprak onverwacht een bekende stem uit een donkere hoek van de bibliotheek. Voor de tweede maal kwam uit de grote lederen leunstoel de rijzige gestalte van de heer A. te voorschijn. Blijkbaar was hij toch niet weggegaan, of hij was ongemerkt teruggekomen.

De drie kinderen staarden hem aan toen hij langzaam naar de tafel toekwam. De bibliothecaris bleef op zijn schrift neerkijken en pas toen meneer A. tegenover hem stond hief hij zijn hoofd op. ‘Dit is het geheim...’ begon hij.

‘... van de klokkenmaker,’ vulde meneer A. hem aan. ‘De klokkenmaker wilde zijn uitvinding geheim houden. Zo is het toch, nietwaar?’

De bibliothecaris trok zachtjes aan een punt van zijn snor. ‘Ja zeker.’

‘U hebt de klokkenmaker goed gekend,’ vervolgde meneer A.

‘Beter dan wie dan ook!’ knikte de bibliothecaris.

‘Dan moet u toch weten dat het laatste hoofdstuk van uw verhaal niet waar is! Als ik het zou vertellen zou het een heel ander hoofdstuk zijn en niet het laatste, o nee. Er zou nog heel wat op volgen.’

‘Zóu volgen? Zal volgen?’ zei de bibliothecaris zacht. ‘Is ge-

volgd? Had moeten volgen? Wordt vervolgd?’

De kinderen keken stil van de ene man naar de andere. De bibliothecaris bleef rustig op zijn plaats achter de tafel, vriendelijk afwachtend. De andere man had iets uitdagends; hij zei:

‘Volgens u werkte de tijdmachine...’

‘Tijdklok,’ verbeterde de bibliothecaris.

‘... werkte de tijdklok niet. Maar hij werkte wél. En hoe!’

‘En hoe! Hoe weet u dat, meneer A.?’

‘Waarom “u” en “meneer”? Zegt u gerust “je” en “jij” tegen mij, dat deed de klokkenmaker ook. Weet u, ik ben - of was - de student.’

De kinderen bekeken meneer A. verrast; Otto keek ook wat ongelovig. Was deze ongenaakbare, zelfverzekerde man werkelijk eens die student-met-examenvrees geweest?

De bibliothecaris sprak: ‘Bent u... was u de student uit DE TIJD ZAL HET LEREN?’ Hij zei het vragend, maar volstrekt niet verbaasd.

‘Inderdaad meneer, en ik zou het kunnen bewijzen ook. Geen wonder dat deze jongen (meneer A. knikte naar Otto) een ander slot verwachtte. Uw verhaal heeft helemaal geen einde!’

‘Hoe eindigde het dan?’ vroeg Otto vol spanning.

‘Ja, vertel het ons,’ zei de bibliothecaris. ‘Wij zijn bijzonder benieuwd.’

‘Ik peins er niet over,’ zei meneer A. ‘Dat zou veel te veel tijd kosten.’

‘Ach kom, jongeman,’ zei de bibliothecaris. ‘Wij hebben hier zeeën van tijd, dat weet je best. En ik, als schrijver, heb er toch zeker recht op ook jouw versie te horen. Op het geheugen van één mens moet men nooit al te veel vertrouwen, al is hij klokkenmaker. Vertel, alsjeblieft.’

De kinderen vielen hem bij.

Meneer A. schudde zijn hoofd. ‘Ik vertel niets,’ zei hij vastbesloten. ‘Dat zou ontijdig zijn.’

‘Schrijf het dan op,’ stelde de bibliothecaris voor. ‘Je mag het desnoods aan mij dicteren.’

‘Ja, alstublieft,’ zei Otto.

‘AUB,’ zei Christian. ‘Ja... AUB.’

‘SVP,’ zei Claartje. SVP... PVS: Please, Vertel, Student!’

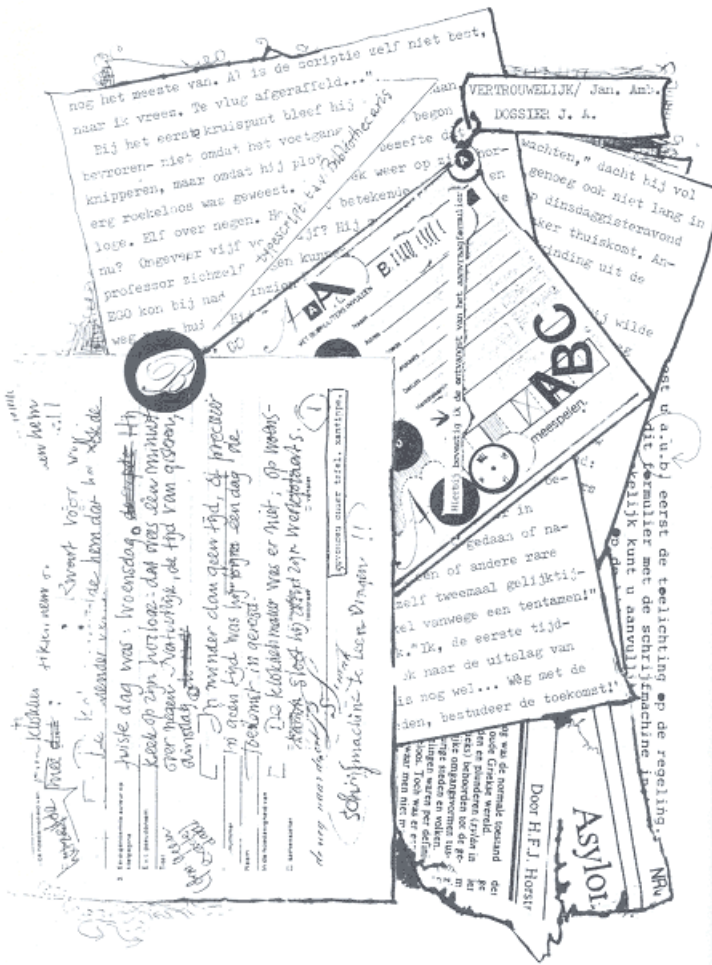
‘Ex-student,’ verbeterde meneer A. Die was - zag Otto plotseling - niet zo oud als hij eerst had gedacht... in elk geval een stuk jonger dan de grijscharige bibliothecaris. Nu scheen hij te aarzelen.

‘Goed,’ zei hij toen, ‘ik zal mijn verhaal opschrijven. Maar mag ik dan wel dit schrift lenen uit uw bibliotheek? De eerste drie hoofdstukken zijn okee, en dat scheelt mij aan werk en dus ook in tijd.’

De bibliothecaris begon gelukkig niet weer over de zeeën van tijd die in de Ambassade aanwezig waren. Hij reikte de ex-student zijn schrift aan. ‘Voor deze ene keer,’ sprak hij, ‘zal ik dit werkje uitlenen. Draai het bordje maar weer terug, jongelui. Dan kan hij ongestoord aan de gang.’

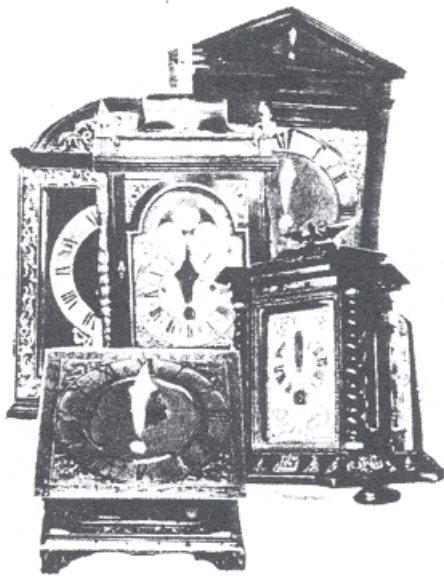

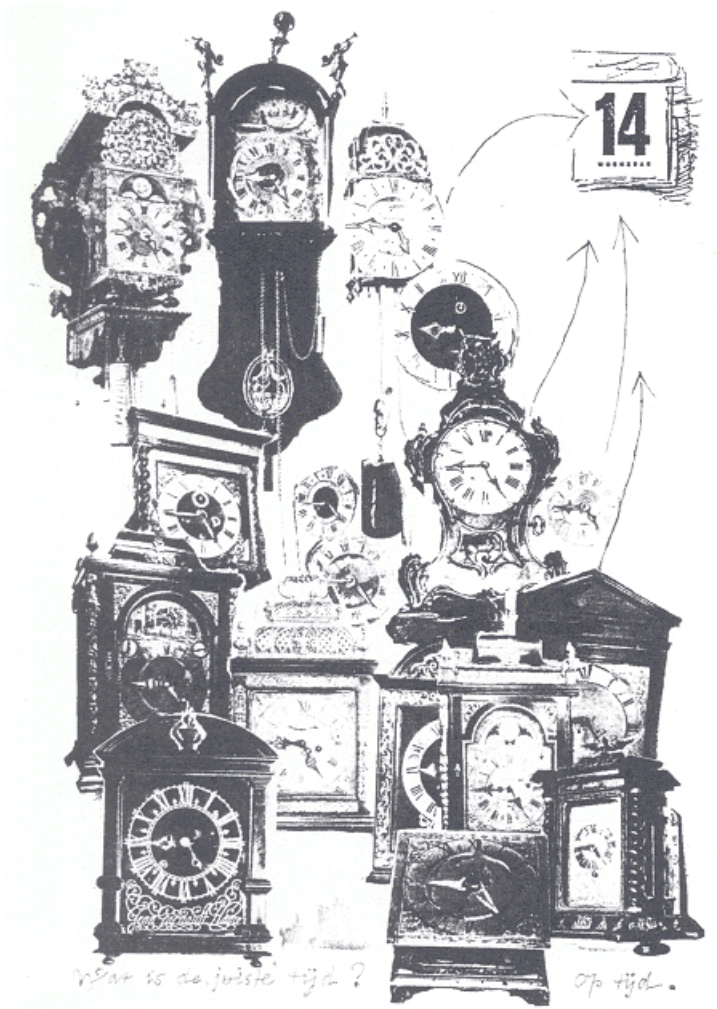
De klok zonder wijzers tikte, verder was het stil in de bibliotheek. Toen de kinderen weg waren werd het nog stiller; daarna was er soms ook het zachte gekras van een pen. En wéér later - hoe laat wist de bibliothecaris misschien, meneer A. wist het niet - overstemde het getik van een schrijfmachine het getik van de klok.

Deel II

De tijd zal *je* leren

Vier

De student opende zijn ogen. De meeste lampjes waren gedoofd; slechts enkele schemerden nog met een bleekgroen licht. Veel helderder licht gaf het paneel dat was opgegløeid boven het toetsenbord; letters en cijfers staken er duidelijk tegen af:

Hij slaakte een diepe zucht, tóch verwonderd dat zijn doel in de Tijd bereikt moest zijn. Bij het opstaan stootte hij tegen het toetsenbord en meteen zwaaide de deur open.

De student stapte naar buiten, bleef staan en keek de werkplaats rond. Het was haast niet te geloven en ondanks dat werkelijkheid; de Tijd klok had hem gebracht waar hij wilde. Het was dag, zonlicht scheen naar binnen. Alle klokken tikten hem toe en deelden hem hetzelfde mee:

Kwart voor vijf!

De kalender vertelde hem dat het ook de juiste dag was: woensdag. Hij keek op zijn horloge: dat wees één minuut over negen. Natuurlijk, de tijd van gisteren, van dinsdag.

In minder dan geen tijd, of preciezer: in géén tijd was hij bijna een dag de toekomst in gereisd.

De klokkenmaker was er niet; op woensdag sloot hij altijd zijn werkplaats. Gewoonlijk ging hij dan uit, hier of daar op bezoek.

Het is te hopen dat hij ook nu niet thuis is en nog een poosje

wegblijft, dacht de student. En ik moet hier eveneens als de bliksem vandaan; naar het huis van de professor, of naar een van mijn vrienden, medestudenten in de kroeg, om te weten te komen of ik ben geslaagd of... Moet ik dat niet *nu* al weten? vroeg hij zich af. Ik heb het tentamen toch achter de rug? Bijna althans... Nee, ik weet het niet! Ik ben de *ik* van gisteren, de student van dinsdag. De *ik* van vandaag, de woensdagstudent, doet tentamen, is er dadelijk mee klaar. Die zal zo meteen in feeststemming of... aangeslagen zijn. Maar... zijn de ik-die-hier-sta en mijn *alter ego*, de ik-die-tentamen-doet, *twee* personen? Of zijn ze één en dezelfde?

Hij dacht daarover na. Niet voor de eerste keer, maar ditmaal betrof het de werkelijkheid, geen theoretisch probleem.

We moeten twee personen zijn, besloot hij, want ik weet *niets* van wat er tussen gisteravond na negen uur en deze middag is gebeurd. Mijn alter ego weet dat natuurlijk wel. Maar hoe moet ik dat *zelf* ook te weten komen? Ik kan toch niet naar mijn andere ik toegaan en het hem vragen?

Boven zijn hoofd klonk geluid. Voetstappen? - Er is tóch iemand in huis! Wie? De klokkenmaker? Bijna tien voor vijf... Er vandoor!

De student liep snel de werkplaats uit. In de gang hield hij even stil en keek naar de trap. Hij hoorde weer iets, boven; het leek wel de deur van zijn kamer. - Dat kan ik zelf toch niet zijn... *Nu* al? Straks komt hij - kom ik nog naar beneden...

Dit leek hem opeens het ergste dat hem overkomen kon: zichzelf te ontmoeten. Dat was onnatuurlijk, onvoorstelbaar, dat kon nooit goed zijn.

Hij greep zijn jas en trok die aan terwijl hij zich naar buiten haastte, de straat op. - Ik had ook achterom kunnen gaan, mijn fiets pakken uit de schuur... Denk niet zo stom, de fiets heeft je alter ego. Als die tenminste niet thuis is. Of als hij naar de professor is gaan wandelen. Het is maar een klein eindje en het is lekker weer.

Zelf begon de student te lopen. De professor nam nu en dan een tentamen - ook dit - bij zich thuis af, meestal naar aanleiding van een of meer scripties.

Welke scriptie heb ik moeten bespreken en verdedigen? vroeg de student zich af. De laatste, hoop ik; daar weet ik nog het meeste van. Al is de scriptie zelf niet best, naar ik vrees. Te vlug afgeraffeld...

Bij het eerste kruispunt bleef hij abrupt staan, als bevroren - niet omdat het voetgangerslicht begon te knipperen, maar omdat hij plotseling besepte dat hij veel te roekeloos was geweest. Hij keek weer op zijn horloge. Elf over negen. Hoe laat betekende dat hier en nu? Ongeveer vijf voor vijf? Hij zou op weg naar de professor zichzelf kunnen tegenkomen... Zijn alter ego kon bij nader inzien nog niet thuis zijn, wél op weg naar huis. Hij zou de klokkenmaker tegen het lijf kunnen lopen, of iemand anders die hij kende. En goedbeschouwd hóórde hij hier niet, hij behoorde bij de dag van gisteren.

‘Een omweg nemen! Schuin oversteken, het achterstraatje links,’ zei hij tot zichzelf.

Het voetgangerslicht was intussen op rood overgegaan; een lange rij auto's begon langs hem heen te rijden.

Ik geloof, dacht de student, dat ik het niet bepaald verstandig heb aangepakt. Hoe kom ik er in vredesnaam achter wat ik vanmiddag heb gedaan of nagelaten? Zonder te verzeilen in een of andere rare toestand, met bijvoorbeeld ikzelf tweemaal gelijktijdig op één plaats? En dat enkel vanwege een tentamen! Zijn adem stakte een ogenblik. - Ik, de eerste tijdreiziger, ga toch niet op zoek naar de uitslag van een *tentamen*? In geschiedenis nog wel... Wég met de historie, lach om het verleden, bestudeer de toekomst!

Het voetgangerslicht was nog steeds rood. Ik mag hier niet te lang blijven wachten, dacht hij vol ongeduld. En ik kan jammer genoeg ook niet lang in deze woensdag blijven, ik moet op dinsdag-... gisteravond terug zijn voordat de klokkenmaker thuiskomt. Anders zal die merken dat zijn uitvinding uit de werkplaats verdwenen is en...

Het voetgangerslicht sprong op groen. Hij wilde oversteken, maar toen hij één voet op de rijweg had gezet, ging een portier open van de auto die als eerste dicht bij hem was gestopt.

Een bekende stem riep luid zijn naam.

De student hield zijn pas in en stond opnieuw als bevroren toen hij zag wie hem geroepen had. De man achter het stuur van de auto: niemand anders dan zijn professor! Die wenkte hem.

‘Kom hier, stap in!’

De student merkte dat hij nog steeds tot bewegen in staat was en liep langzaam naar de auto toe. De professor keek hem vriendelijk aan.

‘Stap in,’ herhaalde hij.

De student gehoorzaamde; hij nam naast de professor plaats.

‘Welk een aardig toeval,’ zei deze, ‘of eigenlijk geen toeval natuurlijk. Ik ben blij dat ik u toch redelijk op tijd aan de tand kan voelen.’ Hij lachte. ‘Het spijt mij dat...’

Vershillende auto's achter hen begonnen te toeteren. ‘Sorry, we moeten doorrijden, sluit het portier,’ zei de professor. Hij liet zijn wagen zó snel optrekken dat de student hard tegen de rugleuning werd gedrukt.

‘Sorry,’ zei de professor nogmaals. ‘U was op weg naar mijn huis uiteraard. Het spijt me dat ik uw tentamen zo op het nippertje, vanmorgen pas, moest verzetten. Maar ach, een uur of anderhalf uur later maakt eigenlijk niet veel uit. Het doet mij genoeg...’

De student staarde verstomd naar het dashboardklokje. Drie minuten voor vijf.

‘U vond het toch echt niet erg?’ vroeg de professor naast hem.

‘Nee. Nee, natuurlijk niet, professor,’ zei de student. Hij dacht: Het tentamen moet nog plaatsvinden! Hij heeft het om een of andere reden uitgesteld.

‘Een spoedvergadering waarbij ik aanwezig moest zijn,’ sprak de professor.
 ‘Werkelijk geheel onverwacht. Het doet me genoegen dat u het vanmorgen, toen ik u aan de telefoon had, zo laconiek opnam...’ Hij remde af. ‘Aan het eenrichtingsverkeer hier ben ik nog steeds niet gewend...’ Hij draaide een hoek om. ‘Hoe dan ook, we kunnen zelfs vroeger beginnen dan vanochtend afgesproken. Om vijf uur zijn we bij mij thuis, of een paar minuutjes erna.’

Hij babbelde door; de student luisterde naar hem en intussen dacht hij: Waar is mijn alter ego?! Fietst hij nu als een razende achter ons aan? (Hij durfde niet om te kijken.) Mijn woensdag-ik... dan was hij het tóch die ik in mijn kamer heb gehoord zonet. Hij moet weten dat mijn tentamen is verzet naar vijf uur of later. Misschien staat hij al te wachten voor het huis van de professor!

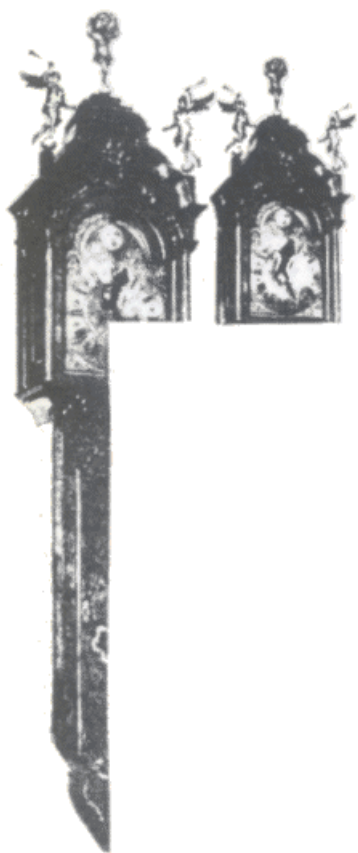
De auto hield stil voor een fraai oud pand. ‘We zijn er,’ zei de professor. ‘Komt u mee?’

De student stapte uit en volgde hem naar de voordeur. Daar stond niemand te wachten. Hij keek snel en tersluiks om zich heen. Aan het eind van de laan fietste een politieagent. Verder was er geen mens te zien... of zag hij daar toch iemand, in een zijstraat? Ja... Nee, toch niet... of verdwenen in de schaduw van huizen.

‘Komt u?’ zei de professor.

De student had geen keus. Hij kon alleen nog maar met zijn leermeester diens huis binnen gaan.

Vijf

‘Ik hoop dat u het werkelijk niet erg vindt dat we later beginnen,’ zei de professor nog eens, terwijl hij zijn huissleutel te voorschijn haalde. ‘Maar u lijkt me niet het nerveuze type.’ Hij keek naar de student op. ‘Examenvrees en zo. Daar hebt u vast geen last van.’

‘Nee, helemaal niet. Nooit,’ zei de student.

De professor stak de sleutel in het slot en opende de deur. ‘Zal ik maar vóórgaan? Toch zeker ook geen boek ingekeken, vanmorgen?’

‘Nee, professor,’ antwoordde de student naar waarheid en hij dacht: Vanmorgen! Weet ik niks van! Maar mijn alter ego... Waar is hij?

Intussen liep hij achter de professor een hal door. Ze hingen hun jassen aan een kapstok. Ernaast hing een spiegel; de student keek er even in, een beetje verwonderd dat hij er nog hetzelfde uitzag.

‘Welkom in mijn woning,’ sprak de professor. ‘Beschouw mijn huis het komende uur als een veilig toevluchtsoord.’ Hij glimlachte. ‘ASYLON... uw speciale onderwerp. Wijkplaats, vrijplaats, asiel, in oudheid en middeleeuwen... Kijk eens aan, het is pas drie over vijf. We hebben het rijk alleen: niemand thuis. Maar er staat koffie klaar in de keuken. Of wilt u liever thee? Zó gezet.’

‘Dank u, nee. Ik... eh, ik hoef niets, professor,’ zei de student. ‘Alleen... hebt u een glaasje water voor mij?’ Zijn mond was plotseling erg droog.

‘Ook best,’ zei de professor opgewekt. ‘Gaat u vast maar naar binnen. Mijn studeerkamer. Die deur daar, naast de trap, tegenover de klok.’

Mijn andere ik heeft de professor aan de telefoon gehad, dacht de student. Waar was *ik* toen, ikzelf van dit moment, eigenlijk de

ik-van-gisteren? Niet thuis? Wel thuis? Op tijdreis? Ik moet hier weg. Mijn alter ego heeft een hele nacht en een halve dag kunnen studeren. Als hij tenminste in de werkplaats is teruggekomen... Hij... *ik* moet op tijd teruggekomen zijn; anders had *hij* vanmorgen de telefoon van de professor niet aan kunnen nemen. Hij moet weten dat... Ik ben er in geluisd! Hoe kom ik eruit?

De studeerkamer zag er professoraal uit: wanden met boekenkasten, hier en daar historische landkaarten, twee borstbeelden van antieke filosofen op consoles en een grote globe. In het midden een indrukwekkende schrijftafel met boeken en paperassen.

Waar had hij het over? Asylon... dacht de student. Wat zonde van de tijd, het is nu wel zeker dat ik zak.

De professor kwam binnen met een paar boeken onder zijn arm. In zijn handen droeg hij een blad waarop nog een boek, een kop koffie en een glas water.

De student schoot toe, nam het blad ietwat stuntelig over en zette het neer.

‘Dank! Gaat u zitten, maak het u gemakkelijk,’ zei de professor, met een gebaar naar een ruime, met leer beklede zetel aan één kant van de schrijftafel. Hij nam zelf plaats aan de andere kant en stapelde zijn boeken op naast een grote, bijzonder ouderwetse telefoon. Daarna trok hij beurtelings enkele laden open, mompelend: ‘Er moeten ergens nog koekjes zijn...’ Hij bracht inderdaad een blikken trommeltje te voorschijn, rond en bont, met een herenhuis op het deksel, merk AMBASSADE. ‘Ik examineer graag hier,’ zei hij. ‘Deze huiselijke en ook wel passende omgeving werkt rustgevend én inspireert. Vindt u ook niet?’

‘Ja. Jazeker, professor,’ antwoordde de student en hij vroeg zich af of hij wel genoeg warmte in zijn stem had gelegd. Hij nam een koekje uit de trommel, hoewel hij zeker wist dat hij het niet door zijn keel zou kunnen krijgen.

‘Ziezo!’ zei de professor. Hij schoof enkele boeken opzij, sloeg een blocnote open en pakte een vulpen. ‘Zullen we beginnen?’

De student ging rechtop zitten.

‘Maak het u toch gemakkelijk,’ zei de professor. Na een slokje

koffie zette hij een bril op, nam die weer af en begon de glazen te poetsen.

De student pakte zijn glas; hij hield het scheef of het glas was te vol, want hij morste water over de rand op de tafel. Hij zette het glas snel neer en ging met zijn zakdoek aan het betten en wrijven.

De professor keek naar het plafond; hij had zijn bril weer opgezet. Langzaam begon hij te praten: ‘*Sylon... A-sylon*. Actueel onderwerp. Dit is een der mooie kansen die de studie der historie ons geeft: het ontdekken van...’

‘Verleden, heden en toekomst,’ zei de student. Hij beet een stuk van zijn koekje en verslikte zich bijna.

‘Is de tijd ooit waarlijk te vangen?’ vroeg de professor zich dromerig af.

De student zei niets, hij was moeizaam aan het kauwen. Te vangen? Ja zeker, dacht hij. U moest eens weten...

De professor wendde zich naar hem toe. ‘Maar nu ter zake. Om mee te beginnen: uw laatste scriptie...’ Hij rommelde in zijn paperassen. ‘Daar staan enkele interessante passages in. Alleen ben ik van mening dat...’

De grote ouderwetse telefoon begon te rinkelen.

‘Excuseert u mij.’ De professor pakte de hoorn. ‘Hallo,’ zei hij, zweeg en trok zijn wenkbrauwen op. ‘Het spijt mij, meneer,’ sprak hij toen, ‘ik heb nu geen tijd. Ik moet een tentamen afnemen. Belt u een andere keer terug? Goede middag.’ Hij legde de hoorn op de haak en vervolgde: ‘Uw scriptie dus. Om mee aan te vangen: enkele vragen.’

De telefoon rinkelde weer.

Waarom heeft hij dat ding hier neergezet? dacht de student geërgerd. Rustgevend, notabene! Hij wil mij iets vragen. Wat heb ik in die laatste scriptie ook alweer geschreven?

Hij pakte nogmaals zijn glas, nam een flinke slok en spoelde het laatste restje weg van het hapje koek in zijn mond.

De professor had de hoorn aan zijn oor, luisterde even en zei luid: ‘Wát?’ Iets onverstaanbaars aan de andere kant.

De student dronk zijn glas leeg.

‘Onzin, dat kan...’ begon de professor ongeduldig, zelfs een beetje boos. Hij zweeg een poosje en zei krachtig: ‘Baarljke nonsens!’ Daarna legde hij met een even krachtig gebaar de hoorn op de haak. ‘Vergeef me deze interruptie,’ zei hij tegen de student. ‘Ze zeggen dat ik me zo'n apparaat moet aanschaffen, een telefoon-beantwoorder. Maar ik houd niet van die dingen.’

De telefoon begon weer te rinkelen. De student zette zijn glas neer. Hij voelde zich licht onpasselijk; misschien had hij te vlug gedronken.

De professor keek nu echt boos. ‘Láát hem bellen. Wij gaan gewoon door.’

Ik kan niet denken onder dat infernale geluid, dacht de student. Concentreer je! beval hij zichzelf. Maar het aanhoudende gerinkel bracht hem steeds meer in verwarring, zodat hij een zucht van verlichting slaakte toen de professor toch opnam. Misschien, dacht hij, wordt hij weggeroepen voor iets belangrijks, krijg ik uitstel... Dat was het enige wat hij nog wensen kon.

‘Ja?’ zei de professor, en: ‘Neen.’

De student trachtte vergeefs te verstaan wat er aan de andere kant werd gezegd. Tegelijkertijd vroeg hij zich af hoe hij ongemerkt de rest van zijn koekje kon verdonkeremanen.

De professor luisterde met gefronste wenkbrauwen. De boosheid was van zijn gezicht verdwenen. 'Meneer...' probeerde hij te onderbreken, 'ik begrijp niet...' Hij was korte tijd stil en sprak toen streng in de hoorn: 'Ik geef u één minuut! Nu zit mijn student - de heer Jan A, verstaat u mij? - wéér te wachten. Ik heb mijn afspraak met hem al eerder moeten verzetten.' Even later vroeg hij, verbaasd naar het schein: 'Hoe weet u dat?' Weer luisterde hij, tikte met zijn vulpen op de tafel en zei kribbig: 'Kan niet. Ik ken hem al een jaar of wat en op dit ogenblik...' Hij zweeg abrupt. Zijn ogen dwaalden af naar de student.

Die had zijn koekje naast het lege glas neergelegd, had de kruimels van zijn vingers geveegd en verfrommelde zijn zakdoek tussen zijn transpirerende handen. Toen hij de professor zag kijken propte hij de zakdoek haastig in zijn zak en probeerde een blik op zijn horloge te werpen. Met een schok keek hij op, omdat de professor plotseling luid en op scherpe toon zei:

'Dat is begrijpelijk! U verknoeit *zijn* kostbare tijd!'

Hij heeft het gelukkig niet tegen mij, dacht de student. Kostbare tijd, zeg dat wel! Hij gluurde nogmaals op zijn horloge. - Half tien. Hoe laat is het dan nu? Hij wond het horloge met trillende vingers op en schrok weer van de professor:

'Stop, meneer!' Maar die bleek nog steeds in de telefoon te spreken: 'Ter zake alstublieft.' Niet lang erna legde hij de hoorn neer. 'Meneer A,' richtte hij zich tot de student, 'mag ik u wat vragen?'

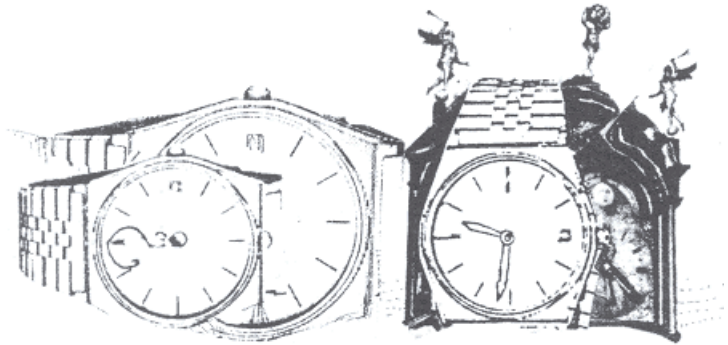
'Natuurlijk professor, graag, gaat uw gang,' zei de student. 'Over asylon gesproken, dat Griekse woord betekent letterlijk...'

'Hoe laat is het?' viel de professor hem botweg in de rede.

'Hoe? Eh, vijf uur... nee, vier... Iets over vijven,' antwoordde de student. 'Sorry, excuseer... Kwart over vijf?'

'Ik bedoel,' zei de professor ongeduldig, 'op uw horloge!'

De student merkte dat hij de wijzerplaat per ongeluk uit het gezicht had gedraaid. Na enig onhandig gefrummel kon hij pas antwoord geven: 'Twee minuten over half tien.' Hij slikte even en zei

tot zichzelf: Vermoedt hij iets? Onmogelijk. Hardop zei hij: 'Het loopt achter.'

'Weet u dat zeker? Het zou ook best vóór kunnen gaan,' was het commentaar van de professor. 'Tenzij het stilstaat.'

'O nee, het staat niet stil. De tijd staat nooit stil,' begon de student.

Weer viel de professor hem in de rede. 'Asylon: wijkplaats, vrijplaats, toevluchtsoord, zelfs voor...' Nu was hĳ degene die moest afbreken.

De telefoon ging voor de zoveelste maal over.

Het krenge! dacht de student. Het ding leek opeens levend: een boosaardig bakeliet-en-messing monster.

'Houdt het nou nooit op?' mompelde de professor. Hij pakte de hoorn echter toch. 'Hallo?'

Toevluchtsoord, asiel... niet voor mij! dacht de student. Hij draaide zijn horloge om en om om zijn pols. - Ná half tien. Het moet nu en hier dus kwart over vijf... nee, later, bij half zes zijn. Mijn alter ego komt niet meer, hij laat me gewoon stikken. Nee, hij is er niet omdat hij hier niet kan zijn. *Ik* ben hier toch al?

'Uitstel?' zei de professor langgerekt.

Misschien krijg ik toch nog uitstel, dacht de student. Er is vast iets aan de hand. Ruzie tussen professoren. Problemen op de faculteit. Ja professor, u mag me gerust wegsturen, liefst gauw alstublieft. Dan kan ik terug naar mijn wijkplaats: een Tijdmachine. Ik heb dan de hele dinsdagavond en -nacht en ook de woensdagmorgen om mij te verdiepen in *asielrecht*.

'Niets?' zei de professor. 'Zo'n onzinnig gesprek heb ik nooit eerder gevoerd. Een ogenblik.' Hij liet de hoorn zakken, legde een

hand op het spreekgedeelte en vroeg aan de student:

‘Wat weet u? Niets? Iets?’

‘Wat ik weet?’ stamelde de student. Deze vraag had hij niet verwacht. ‘A-sylon. Moorden en plunderen niet toegestaan. Veiligheid. Wijkplaats voor wie dan ook: vreemdelingen, vijanden, gevluichte slaven, verjaagde vorsten. Iedereen...’

‘Barbaren. Zelfs bedriegers,’ knikte de professor. ‘Hier ben ik weer,’ zei hij in de hoorn.

Barbaars, onbeleefd, mij telkens te laten wachten, dacht de student, plotseling kwaad. Het bandje van zijn horloge brak, zodat het ding op de vloer viel. Hij bukte om het op te rapen.

‘t Is wáár!’ zei de professor op verbaasde toon.

De student stootte zijn hoofd tegen de onderkant van de tafel, kwam overeind en keek hem recht in het gezicht. - Waarom kijkt hij me zo vreemd aan? Ik heb hem toch niets misdaan?

De professor sloeg zijn ogen neer en zei kortaf tegen de telefoon: ‘Ik moet niets, meneer!’ Hij keek weer naar de student en glimlachte tegen hem - onverwacht - voordat hij verder sprak: ‘Verklaar u nader. Vlug!’ En even daarna geprikkeld: ‘Dat hebt u me al eerder verteld. Wát weet u?’ Er verscheen verwondering op zijn gezicht, die onmiddellijk plaatsmaakte voor verbijstering en vervolgens woede. ‘Dat is het toppunt!’ zei hij en hij gooide de hoorn op de haak. ‘Ik... Nou ja, daar zijn we van af.’ Hij bleef een poosje, nog steeds ontstemd, naar het toestel kijken en legde toen de hoorn ernaast. ‘Ziezo! Nu kan niemand ons meer storen.’

Geen uitstel! dacht de student.

Uit de hoorn kwam zacht, maar duidelijk, een enerverend geluid: de kiestoon.

De professor schroefde de dop van zijn vulpen en zei: ‘Uw naam en geboortedatum alstublieft.’

De student trok verbaasd zijn wenkbrauwen op. Die gegevens had zijn leermeester toch al lang!

‘Alleen maar een formaliteit,’ zei de professor, zijn pen in de aanslag boven een blanco blad papier. ‘Jan A. Geen broers of zusters?’

‘Wat doet dat er toe?’ zei de student. ‘Ik zit hier toch voor een

tentamen, niet vanwege kinderbijslag of studiefinanciering?’ Hij hield op, geschrokken van wat de professor zonder twijfel een onbeschoft antwoord zou vinden.

In de stilte die volgde klonk nu, tergend duidelijk, de telkens onderbroken toon van *in gesprek*.

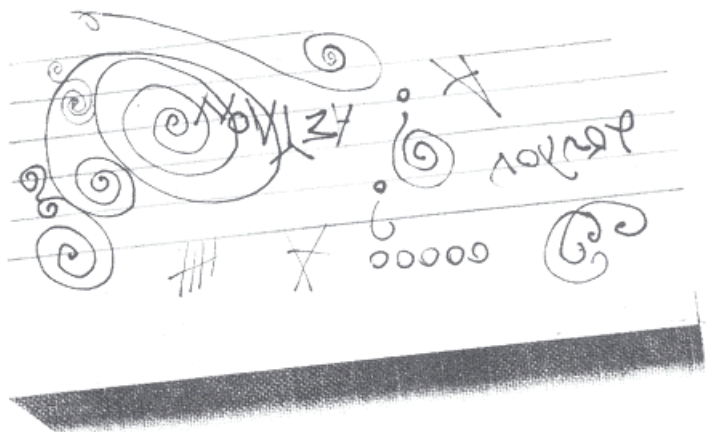
‘Enige zoon, geen broer,’ sprak de professor.

De student zei niets, hij luisterde naar het *tuut tuut tuut tuut* dat uit de hoorn kwam en verwachtte half en half dat er dadelijk een mechanische vrouwenstem zou gaan spreken: *Het aantal wachtenden vóór u is...*

‘Twee,’ zei de professor.

De student keek hem verschrikt aan.

‘Ik bedoel *punt twee*,’ zei de professor. Hij vestigde zijn blik op zijn blocnoteblad. Hij had daar geen naam en datum op geschreven, er stonden krabbels, krullen en nullen op. Nu tekende hij spiralen.

Dit gebeurt niet echt, dacht de student. *Ik ben buiten de Tijd. Formalitijd. Wie zei dat ook alweer tegen mij?*

De professor keek op... Niet boos meer... Verlegen? vroeg de student zich af. Nee... Of toch wél? Argwanend?

De professor vroeg: ‘Kunt u zich legitimeren?’

De student legde zijn horloge naast zijn aangebeten koekje. *Legitimeren? Ik weet nauwelijks meer wie ik ben en nou moet ik bewijzen dat ik ben wie ik ben.* Hij zocht in al zijn zakken voordat hij zijn portefeuille vond. ‘Mijn rijbewijs,’ zei hij. ‘Is dat voldoende?’

De professor wuifde het roze document meteen weer weg. ‘In orde,’ sprak hij en veranderde toen in een examinerator.

‘In uw laatste scriptie,’ begon hij, ‘hebt u enkele belangwekkende verbanden gelegd. U hebt alleen de neiging u door uw fantasie - of moet ik het artisticeit noemen? - te laten meeslepen. Voorbeeld: een aantal overbodige uitweidingen en onbewijsbare conclusies betreffende het Altaar van Athene.’

‘Athene,’ herhaalde de student. Wat had hij daarover beweerd? Doelde de professor op de godin, of op de stadsstaat, of op beide?

‘Na de mislukte staatsgreep van Cylon,’ ging de professor voort, ‘zochten zijn aanhangers een toevlucht in...’

‘De zesde eeuw voor Christus,’ zei de student, verheugd dat hij zich iets herinnerde.

‘Het jaar 630 voor Christus,’ sprak de professor.

‘Juist! Dat bedoelde ik,’ zei de student.

‘De zévende eeuw voor Christus dus,’ zei de professor kil.

‘Ja, klopt. Natuurlijk, professor. Asylon betekent...’

‘Wat dat betekent weten wij allebei best, meneer A! Zo'n toevluchtsoord is even oud als onze beschaving. Wie *asylon* schond werd gestraft door de goden.’

‘Griekenland,’ mompelde de student. ‘En Rome.’

‘Rome. U schreef over Romulus alsof die waarlijk heeft bestaan. Vertelt u eens iets over het Romeinse *asylum* tussen de twee Capitolijnse heuvelen. Wat was de mening van Livius daarover?’

Ik heb het geweten, ik ben het vergeten, zei de student tot zichzelf. Hij staarde naar de hoorn van de telefoon - zwart en glimmend geel. Hij luisterde naar het eentonige getuut: *in gesprek in gesprek in gesprek.*

‘De eerste stap naar Romes toekomstige grootheid,’ sprak de professor van verre. ‘Een der fundamenten van de civilisatie...’ Hij zei nog meer, maar het meeste ervan drong nauwelijks tot de student door, totdat hij een vraag hoorde:

‘Veilig oord voor vreemdelingen, vluchtelingen, vijanden... *Hebt u vijanden, meneer A?*’

De student raakte nog meer van zijn stuk, al trachtte hij achteloos te antwoorden: ‘Vijanden? Ik? Niet dat ik weet, professor.’

‘Eén vijand dan? Iemand die niet wil dat u voor dit tentamen slaagt?’

De student verstarde. Hij wist niets te zeggen.

De professor scheen het hinderlijke *in gesprek*-sein eindelijk ook te horen, want hij legde de hoorn terug op de haak van de telefoon. ‘Ik heb de indruk,’ zei hij, ‘dat u te eenzellig bent. U moet zich meer in het studentenleven mengen. Contacten, discussies. U niet terugtrekken in wijkplaatsen. U studeert geschiedenis, dat is mooi, dat is fraai. Blijf ondanks dat - of beter: juist daardoor - bij de tijd! Ik ben historicus, maar ook ik zeg bij tijd en wijle: De toekomst is belangrijker dan het verleden.’

‘Hoe komt u daarbij?’ fluisterde de student. ‘Wat weet u van...’

‘Laten we er eerst eens achterkomen wat ú weet,’ zei de professor. ‘Het Asielrecht in La Città Eterna*. Ik geef u het woord.’

De student wist echter niet één woord te vinden. Ergens meende hij het getik van een klok te horen... (*vast een klok zonder wijzers*). Hij pakte zijn horloge en stopte het in een broekzak; hij durfde er niet meer op te kijken.

‘Zo'n toevluchtsoord kon van alles zijn,’ sprak de professor. ‘Omheind gebied. Heilig bos, tempel... klooster, kerk...’ Hij zweeg, zijn gezicht vol afwachting.

‘Consulaat. Ambassade,’ bracht de student uit.

De professor slaakte een ongeduldige zucht. ‘Denk aan paragraaf drie van uw scriptie,’ zei hij. Zijn stem klonk niet welwillend meer.

Gezakt, dacht de student. ‘Ik ben het met u eens,’ begon hij, ‘dat de toekomst belangrijker is dan het heden... ik bedoel, het verleden.’

‘Wij hebben het over *asielrecht*,’ zei de professor. ‘Dat was althans de bedoeling. Wilt u SVP historische lijnen doortrekken van het verleden naar het heden.’

* La Città Eterna: De Eeuwige Stad = Rome

‘Maar wat verstaat u onder het HEDEN?’ zei de student. ‘Wat is het verschil tussen vandaag, gisteren en morgen? Bevind ik mij in het NU of in de TOEKOMST? Kan asylum ook een tijdmachine zijn?’

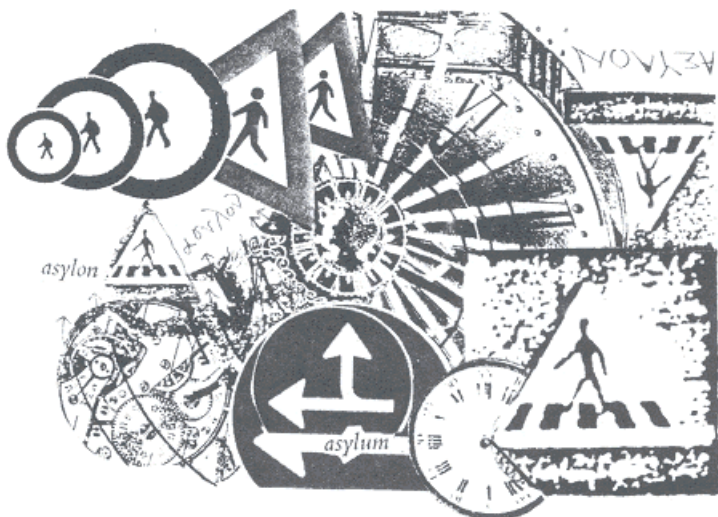
Hij beet zich van schrik bijna op zijn tong.

Nog geen half uur later stond hij buiten. Inderdaad gezakt. Als een baksteen.

Niet mijn schuld, dacht hij. Ik ben van gisteren, ik móest wel zakken. Juist wel mijn schuld. Ik had nooit in die Tijdlok moeten stappen.

Voor de zoveelste keer vroeg hij zich af waar zijn alter ego uithing. Een angstaanjagende verklaring kwam opeens bij hem op: Hij is niet komen opdagen omdat hij niet bestaat. Omdat hij er niet meer ís! Misschien is hem iets overkomen tussen gisteren en... wanneer?

Hij begon te hollen, terug naar het huis van de klokkenmaker.

Zes

De voordeur stond aan en toen de student binnenkwam, botste hij tegen de klokkenmaker op.

‘Ho! hé,’ zei die. ‘Loop me niet omver ook nog.’ Hij legde zijn handen op de borst van de student en hield hem tegen.

De jongeman deed een stapje terug. ‘Sorry,’ begon hij. ‘Ik, eh...’

‘Ik? Jij? Wie?’ vroeg de klokkenmaker. Hij liet zijn armen zakken en nam de student fronsend op. ‘’t Is woensdag vandaag,’ zei hij. ‘Dat zeg ik. Wat zeg jij? Wat heb je met de dinsdag gedaan?’ In zijn stem klonk verwijt vermengd met iets anders. Geen verbazing.

‘Het sp-pijnt me,’ stamelde de student. ‘Het spijnt mij echt.’

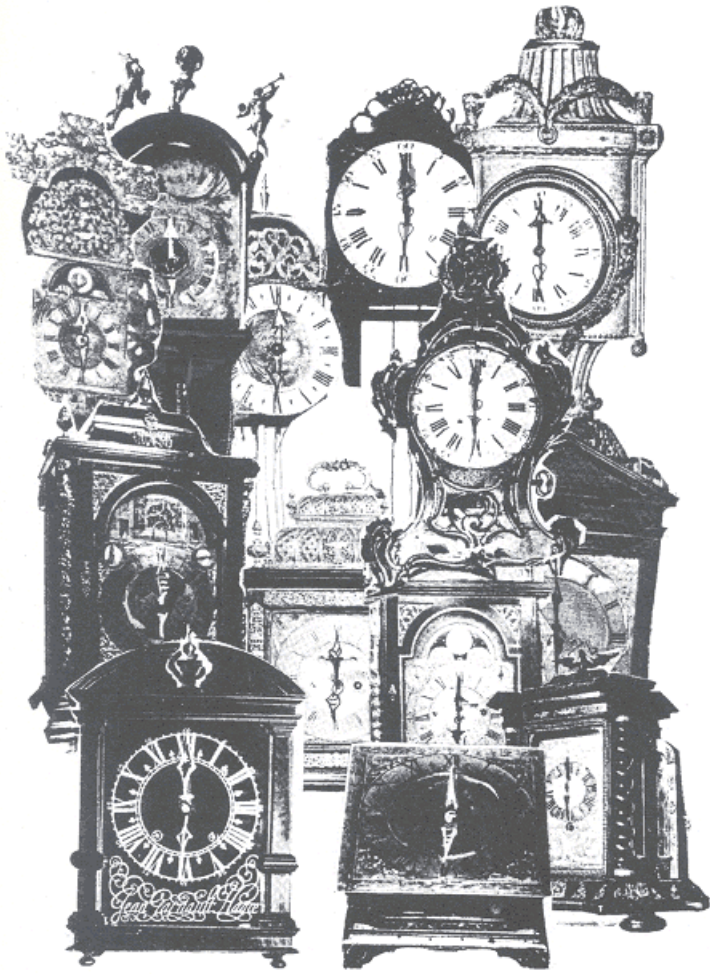
‘Wat heb je óp de dinsdag gedaan, dat is misschien beter uitgedrukt,’ zei de klokkenmaker. ‘Maar dat was gisteren. Wat heb je vandaag, op woensdag, uitgevoerd?’ Hij zette zijn handen in de zij. ‘Mijn Tijd klok staat in de werkplaats. Afgesteld op kwart voor vijf - 16.45 - vanmiddag. Het is nu bijna zes - 18 uur.’

‘Het spijnt me,’ zei de student nog eens. ‘Ik zal teruggaan. Ik ga meteen terug naar...’

‘Naar één minuut over negen - 21.01 -gisteravond?’ vroeg de klokkenmaker. Hij stond nog steeds recht voor de student, zodat die hem niet kon passeren. ‘En wat, jongeman, heb je mij te vertellen van de tijd tussen eenentwintig uur één, dinsdag jongstleden en (hij keek even op zijn horloge) tweeënhalf minuut voor zes, oftewel 17 uur, 57 minuten en 30 seconden, woensdag, heden?’

Hij deed een schrede achteruit en een stapje naar rechts, waardoor de student hem nog steeds niet voorbij kon. ‘Niets te vertellen?’ ging hij voort. ‘Nou, ik zoveel te meer. Al die tijd in zorg en vrees gewacht totdat...’ Hij ging plotseling opzij.

‘Loop maar door. Naar de werkplaats. Bekijk mijn Klok. Alleen:

Wee je gebeente als je hem aanraakt.'

Zodra ze in de werkplaats waren trok de klokkenmaker de deur met een klap achter zich dicht. De student bleef roerloos staan, slechts zijn knieën trilden een beetje. Hij keek naar de Tijd klok. In het interieur glansden vaag enkele groene lichtjes. Hij hoorde, steeds indringender, het getik van de andere klokken. Ze leken hem allemaal streng aan te staren. Hun wijzers werden uitroep tekens. Ze begonnen te slaan.

'Zes uur,' zei de klokkenmaker.

Overbodige mededeling, dacht de student. En die wijzers zijn geen uitroep tekens. Pas om twaalf uur, dan... Zijn knieën trilden eensklaps zó, dat hij bang werd dat hij er doorheen zou zakken. Hij bewoog zich naar de dichtstbijzijnde stoel en wist net op tijd te gaan zitten.

'Tijdverdrijf of tijdverspilling?' zei de klokkenmaker. Het klonk als een vraag.

Toch niet aan mij? dacht de student.

'Jongen, je ziet er uit als een geest,' zei de klokkenmaker. 'Dat hoeft nu ook weer niet; het is nog geen twaalf uur. Grapje. Ik bedoel het spookuur middernacht. Nul uur nul. Hoewel... wás het alvast maar donderdag! Maar vertel eerst van de dinsdag.'

De student sloot zijn ogen en zei: 'Ik ben op tijdreis geweest. Ik wilde maar een kwartiertje in de toekomst kijken, werkelijk waar.' Hij hoorde de klokkenmaker rondlopen en toen getinkel van glaswerk en geknisper van papier. De telefoon begon te rinkelen. Hij rilde. 'Het liep anders,' zei hij, 'dan ik had verwacht... De telefoon!'

'Rustig laten bellen,' sprak de klokkenmaker. 'Het is woensdag en na zessen bovendien. De werkplaats is gesloten.'

Toen de telefoon zweeg, zei de student: 'Ik ben gezakt.' Hij deed zijn ogen open.

De klokkenmaker stond voor hem met een gevuld glas en een schaal. 'Hier, drink op,' zei hij. 'En neem ook wat chips, anders stijgt de drank naar je hoofd.'

De student gehoorzaamde. Het glas dronk hij in één teug leeg; zelden had alcohol hem zo goed gesmaakt.

De klokkenmaker schonk hem nog eens in, pakte een glas voor zichzelf en schoof een stoel aan. ‘Vertel verder,’ beval hij.

Dat deed de student.

‘Heb je niets verzwegen?’ vroeg de klokkenmaker een poosje later. ‘Nee?... Dus dat was je hele verhaal... En nu wil je natuurlijk terug naar gisteravond negen uur, om dan te besluiten *niet* mijn Tijd klok in te gaan, zodat wat je me hebt verteld een verhaal wordt dat niet echt is gebeurd.’

‘Niet zál gebeuren,’ zei de student.

De klokkenmaker keek hem ernstig aan over de rand van zijn glas (intussen voor de tweede maal gevuld). ‘Je neemt dus aan dat ik ermee zal instemmen dat je nog eens mijn uitvinding gebruikt?’

‘Ik... Ja. Nee. Excuses,’ zei de student onzeker. ‘Wat ik heb gedaan was volkomen fout. Idioot. Het doel was het niet waard.’

‘Da's waar ook, je tentamen,’ knikte de klokkenmaker. ‘Toch wil je de Tijd terugdraaien. Omdat je vandaag bent gezakt? Wie zegt echter dat je...’

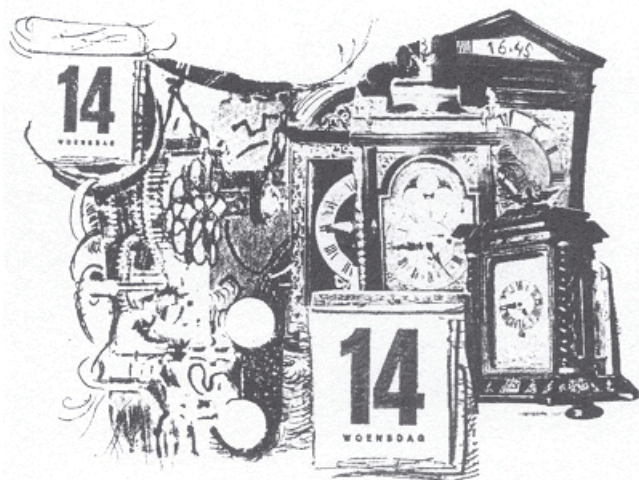
‘Niet alleen daarom, o nee!’ onderbrak hem de student. ‘Allereerst omdat...’

‘Omdat het je te verwarrend is geworden?’ zei de klokkenmaker. ‘Omdat het je boven het hoofd is gegroeid?’

‘Ik ben een stuk van mijn leven kwijt,’ zei de student. ‘Ik wil mijn tijd terug, de tijd beleven tussen gisteravond en nu. *Waar is mijn alter ego?* Of ben ik dat zelf?’

De klokkenmaker keek naar de zoldering. ‘Het is nu mijn beurt om wat te vertellen,’ zei hij. ‘Gisteren, toen ik van m'n avondwandelingetje thuiskwam, was mijn Tijd klok uit de werkplaats verdwenen.’ Hij vestigde zijn blik weer op de student. ‘Ook jij was er niet... niet hier, niet in je kamer, nergens in het huis. De meest logische conclusie die ik kon trekken was... Ja! Je begrijpt het. Je hebt me aardig wat schrik en angst bezorgd. Ik wist niet naar wanneer je was, ik kon niet anders doen dan wachten. Uren. Lange tijd.’

De klokken in de werkplaats tikten luid. De student voelde zich opnieuw enigszins aangeslagen. De klokkenmaker vervolgde:

‘Afgelopen nacht geen oog dichtgedaan... Ach, laat ik kort zijn. Deze middag, om kwart voor vijf, verscheen hij weer hier, in de werkplaats, mijn Klok. Er kwam niemand uit naar buiten, dus...’ Hij nam een flinke slok uit zijn glas en zei: ‘Dus deed ik hem open. Leeg! De gisteren als reisdoel ingetoetste tijd was zestien uur vijfenveertig, kwart voor vijf, woensdagmiddag. Toen dat tijdstip hier in werkelijkheid was aangebroken, wás de Klok er weer; mijn machinerieën werken dus nauwkeurig...’

Hij keek de student fronsend aan. ‘Een vraag. Toen jij om kwart voor vijf woensdagmiddag uit de Tijdklok stapte, bevond er zich toen iemand in de werkplaats?’

‘Nee, dat heb ik u toch verteld,’ antwoordde de student.

‘Jazeker. En ik vertel jou nu dat toen mijn Klok zich hier om zestien uur vijfenveertig woensdag materialiseerde er wél iemand in de werkplaats was. *Ik!* En de Klok was leeg; niemand die eruit naar buiten kwam. *Twee maal hetzelfde tijdstip* - woensdag, 16.45 -, *twee verschillende werkelijkheden*. Allebei wáár en dat kan niet!’

De student opende zijn mond en sloot hem weer.

De klokkenmaker stond op. Hij zei: 'Dat kan niet en dat mag niet. Het liefst zou ik je elke tijdreis voor altijd verbieden, maar je hebt gelijk, je zult er nog één moeten maken. En niet om deze reden alleen. Terug naar gisteravond, voordat je aan dat onzalige idee toegaf!'

'Onzalig, inderdaad, maar tóch,' zei de student, terwijl hij ook overeind kwam, 'toch kunt u er een goede kant aan zien. Het is bewezen dat uw uitvinding werkt.'

'Ik wilde die pas testen *nadat* ik alle mogelijke bijverschijnselen had overdacht,' zei de klokkenmaker. 'Niet op die waanzinnig impulsieve manier van jou. Maar gedane zaken nemen in dit geval naar ik hoop wél een keer.' Hij liep naar de Klok.

'Hoe laat kwam je gisteravond hier de werkplaats binnen?'

'Even voor negenen,' antwoordde de student. 'Vier minuten ervoor ongeveer, of drie... De Klok stond open. Ik stond ernaar te kijken toen de andere klokken negen begonnen te slaan.'

'Mooi. Ik speel veilig en stel hem in op vijf voor negen... Dinsdagavond, twintig uur vijfenvijftig.' De klokkenmaker toetste de tijd in. 'Jij reist terug, gaat meteen na aankomst de Klok uit en laat hem open staan. Loop naar de deur, kom weer hier binnen en probeer je dan precies zo te gedragen als gisteren. Wacht tot het negen uur heeft geslagen en... Wat had je gedaan als je niet aan die zotte inval had toegegeven?'

'Ik was een frisse neus gaan halen, denk ik.'

'Goed. Dan ga je dus een eindje wandelen. Het huis uit zodra het negen uur geslagen heeft. Zo zul je weer je gewone zelf-vandinsdag zijn, die...'

'Die wát?' vroeg de student. 'Als de tijd werkelijk terugdraait, zal ik me dan iets herinneren van vandaag?'

'Een slimme vraag! Het antwoord krijg je dinsdag, om vijf voor negen. Je zult je in elk geval de tweede tijdreis herinneren. Je zult immers de werkplaats binnenkomen door de deur van mijn Klok en niet, zoals eerst, door de deur van de gang.'

'Zal ik me dan afvragen,' zei de student, 'hoe ik in de Klok gekomen ben of zal...'

'Ssst! Er zal een niet te corrigeren verschil zijn met de situatie

van die andere... én dezelfde dinsdagavond. Laten we hopen dat deze minieme afwijking geen onvoorziene gevolgen zal hebben. Ik wilde dat ik er zeker van was dat je dinsdag-naar-woensdagreis volkomen zal worden geannuleerd.'

'Maar...' begon de student.

'Geen "gemaar",' viel de klokkenmaker hem in de rede. 'Wacht even, had je je jas aan, gisteren?'

'Nee, die trok ik pas later...'

'Trek 'm uit, snel, geef hem aan mij en stap in,' zei de klokkenmaker. 'Je bent hier misschien al te lang geweest. Vlug. Terug!'

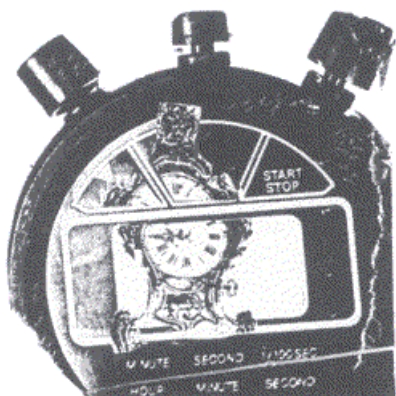
De student stapte de Tijd klok binnen. Toen hij op het bankje zat werd hij plotseling heel bang, al liet hij dat niet merken. Examenvrees was daarbij vergeleken niets. Hij zei: 'Ik zou eerst nog eens goed na willen denken over...'

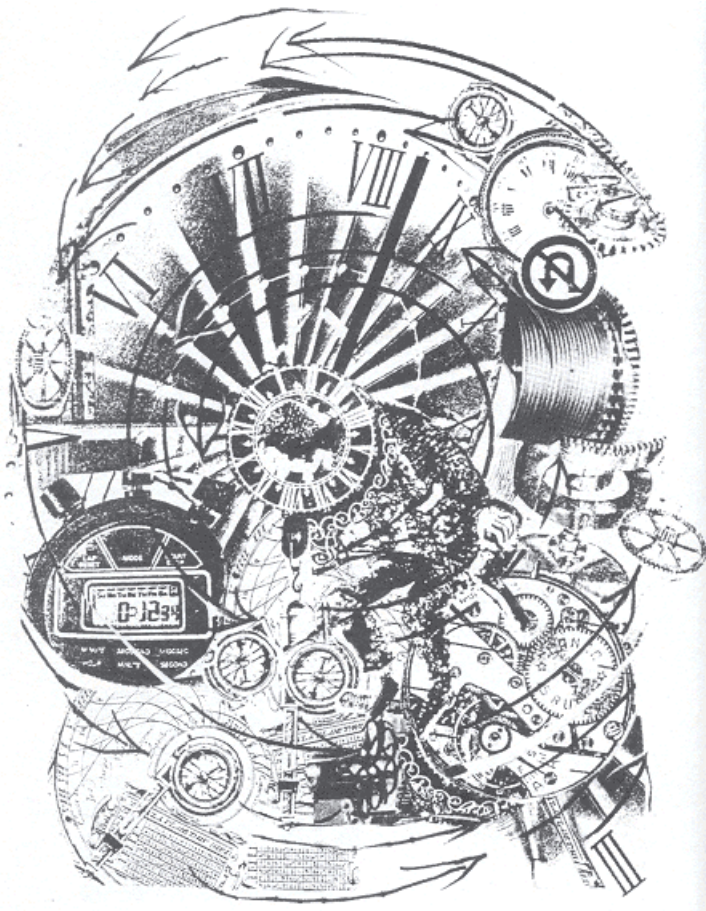
'Geen tijd!' riep de klokkenmaker.

'...over mijn *alter ego*,' praatte de student haastig verder. 'Ik zit hier nu wel, maar...'

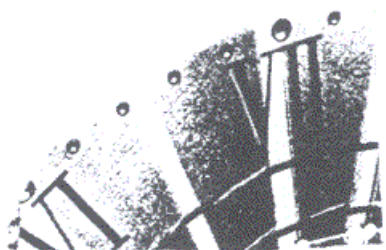
'... en jij blijft zitten waar je zit,' zei de klokkenmaker. 'Denk aan de retourschakelaar. Goede reis!'

En hij sloeg de deur dicht.

Zeven

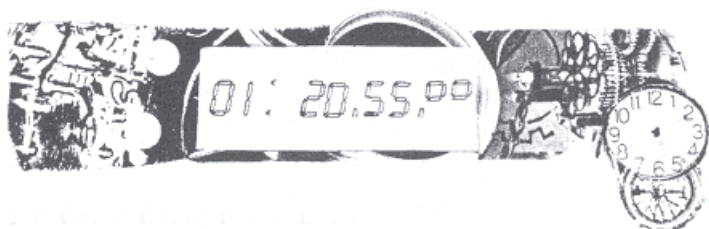
Zodra de student de retourschakelaar had omgedraaid, maakte het fletsgroene schijnsel van de schaarse lichtjes plaats voor het hem welbekende geflits en geflikker van vele lampjes. De Klok begon te trillen, de tandwielen en raderen gingen draaien en het tikte overal, steeds luider. Het was net zo afschuwelijk als op de eerste reis: het gevoel met een onmeetbare snelheid te vliegen door een eindeloos niets zonder onder of boven. De misselijkheid en duizeligheid namen toe toen hij zag dat alle wijzers de verkeerde kant op draaiden...

Spreekt vanzelf, dacht hij terwijl hij zijn ogen dichtkneep. Tegen de normale loop van de tijd in.

Hij meende dat de trilling heviger was dan op de vorige tijdreis en dat het getik soms even hortend, een tikje onregelmatig was. Hoe hard moest de Klok wel werken om de tijd te doen omkeren - zou hij het halen? *Halen wij het?*

Opeens hield alle geluid op. Ook geen enkele beweging meer.

De student slikte iets weg voordat hij zijn ogen opendeed. Hij zat weer in het vage groene schijnsel van de karige lichtpuntjes. Maar op het glanzende paneel boven het toetsenbord stond triomfantelijk het gewenste tijdstip:

Dinsdag, vijf voor negen. Het is gelukt!

Hij stommelde overeind, duwde de deur open en schrok.

De werkplaats was aardedonker.

Het enige licht dat er was kwam van de groene lampjes in de Tijd klok - te weinig om te kunnen zien hoe laat het was op de gewone klokken; hij hoorde die duidelijk tikken. Waarom brandden er geen lampen? Was hij toch niet in de juiste tijd aangekomen?

Hij vocht tegen vrees en paniek. 't Is in elk geval ná zes uur,' zei hij hardop. 'Avond of nacht.' Plotseling dacht hij aan zijn horloge, dat hij in een broekzak had gestopt. De zwak lichtende wijzers gaven echter een tijdstip aan waar hij - in de war als hij was - niet wijzer van werd... 'Daar moet ik een periode van gisteren, nee, van morgen, van woensdag, bij tellen... of aftrekken... * *Woensdag!* Ik herinner me *alles*, ben niets vergeten. Dat idiote tentamen...'

Hij keek in de Tijd klok. Op het paneel stond nog steeds 20.55, daar had hij niet veel aan. Toen liep hij tastend naar de deur. Hij vond de lichtsakelaar en drukte erop.

Het bleef donker.

Niet schrikken, hield hij zichzelf voor, terwijl hij nog even met de schakelaar bleef spelen. Misschien zijn de lampen kapot.

Hij kon nu enkele wijzerplaten onderscheiden en meende zelfs een paar wijzers te zien. - Bijna negen uur? Heus? Wat zeggen de horloges en de wekkers in de vitrines?

Hij schuifelde erheen en hield met een schok stil omdat vele klokken begonnen te slaan. Hij telde de slagen: één, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht... en zuchtte en lachte blij bij *negen*.

Wat moest hij nu ook al weer doen? Niet de Tijdmachine in, *hemel, nee, voor geen goud*, maar naar buiten. Alleen, waren er niet *te veel* verschillen met de vorige keer? De Tijd klok áán - het vage groene licht van *stand by* - en alle lampen uit...

Best mogelijk, bedacht hij, dat er een paar zekeringen zijn doorgeslagen.

* Stel dat de student op woensdag, kwart voor zeven (18.45) op terug(tijd)reis is gegaan. Welke tijd, lieve lezer, moet dat horloge dan aanwijzen? (Bibliothecaris Januaraanse Ambassade)

In het elektriciteitskastje in de gang vond hij lucifers en een stompje kaars. 'Inderdaad, dát is het!' Hij zocht naar het doosje met reserve zekeringen toen de voordeur openging.

De klokkenmaker kwam binnen en zei, half ongerust, half boos: 'Wat is er nou weer! Waarom ben je nog niet het huis uit?'

'En waarom komt u nu al thuis?' zei de student. 'Ik moet eerst even nieuwe zekeringen indraaien. Bijna alle stoppen zijn doorgebrand. Die Klok van u vréét waarschijnlijk elektriciteit. Het is toch dinsdag, hè, even na negen uur?'

'Dat is het! Gelukkig, dát wel,' zei de klokkenmaker en hij slaakte een diepe zucht. 'Ik zag alle lichten achter de ramen uitdoven, vanuit de verte, op straat. En dus...'

De lampen in de gang en in de werkplaats sprongen aan. De klokkenmaker en de student namen elkaar onderzoekend op.

'Hoe is het met je?' vroeg de klokkenmaker. 'Je ziet wat pips.'

'Hetzelfde kan ik van u zeggen,' zei de student. 'Met mij is het best. En met u?'

'Goed. En mijn Klok?'

'Ook best in orde volgens mij,' antwoordde de student. 'Alleen... ik denk niet dat ik er ooit nog in stap.'

'Zo, denk je dat,' zei de klokkenmaker. 'Bijzonder slim van je, want je krijgt er ook niet meer mijn toestemming voor.'

Ze gingen de werkplaats in. De klokkenmaker liep regelrecht naar zijn uitvinding, onderzocht die snel, stelde hem buiten werking en sloot de deur.

'Ik had het ding niet open moeten laten staan,' zei hij. 'De vorige keer... Weet jij...?' Hij maakte zijn vraag niet af.

'Ik herinner me alles van de vorige keer,' zei de student, 'al sta ik nu en hier tegenover u, al is uw Klok niet op reis naar morgen.'

'Alles? Herinner je je alles?'

De student zei: 'Ik herinner me dingen die niet zijn gebeurd, die nooit zullen gebeuren, kúnnen gebeuren.'

'Dat vreesde ik al,' zei de klokkenmaker. 'Ook ik herinner me dingen die geen realiteit meer zijn. Dat ik dadelijk thuiskom bijvoorbeeld... en dat jij en m'n Klok zijn verdwenen! Het spijt me.'

'Wat spijt u?' vroeg de student. 'Het is toch goed afgelopen?'

‘Het bevalt me niet, tegenstrijdige herinneringen te hebben,’ zei de klokkenmaker. ‘Ik heb dat nooit eerder bij de hand gehad, zie je. Ik ben het niet gewend.’

‘Een bewijs te meer dat u een echte tijdmachine hebt uitgevonden,’ zei de student bemoedigend. ‘En alles went, ook dit. Vast! Het hóórt er waarschijnlijk bij. Had u het niet over bijverschijnselen?’

‘Het zij zo,’ sprak de klokkenmaker. ‘Laten we dus niet verder zeuren, over deze zaak zwijgen, gewoon doen wat we anders hadden gedaan, ons gedragen alsof er niets bijzonders is gebeurd. Er *is* niets bijzonders gebeurd. Mijn Klok heeft niet gewerkt. Stil! Basta. Jij gaat nu meteen een eindje om. En daarna... Ik zou zeggen: vroeg naar bed.’

‘Vroeg naar bed?’ zei de student, terwijl hij naar de deur liep. ‘Ik? Ik ga nooit...’

‘Je was toch zeker niet van plan weer met je neus in de boeken te gaan zitten?’ onderbrak de klokkenmaker hem. ‘Dat heeft geen enkel nut meer. Ga voor mijn part stappen, naar de kroeg; maak het zo laat als je wilt. Zorg er wél voor dat je fris bent, morgen.’

De student bleef staan. ‘Morgen!’ zei hij. ‘Morgen. Ik ga niet naar de kroeg. Misschien zelfs tóch vroeg naar bed en dan morgen ook vroeg op. Niet met mijn neus in m'n boeken, alleen nog even mijn geheugen oprfrissen wat betreft één enkel onderwerp: A...’

‘Sss!’ zei de klokkenmaker.

‘Asylon. Asylum. Asielrecht...’

‘Denk je,’ zei de klokkenmaker, ‘dat de professor je morgen dáárover zal tentamineren?’

‘Het zou kunnen...’

‘Het zou net zo goed *niet* kunnen.’

‘Nou, en?’ zei de student. ‘Het kan toch geen kwaad! Als de professor daar morgenmiddag over begint, dan zal...’

‘Als,’ zei de klokkenmaker. ‘*Als!* 't Is mij best, maar bespaar je de moeite je voornemen uit te voeren als er niet eerst iets anders is gebeurd.’

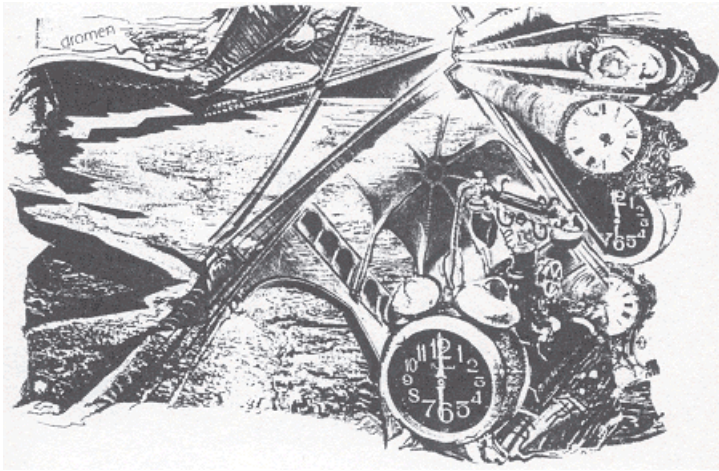
‘Hoezo? Wat?’

‘Nog een beetje studeren op dat asielrecht van jou heeft alleen

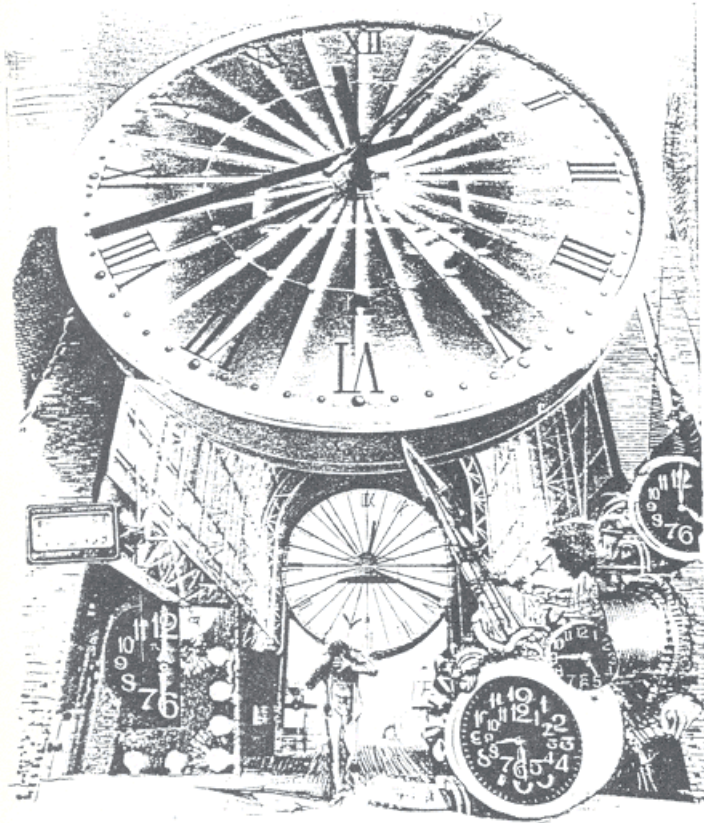
zin als de professor je morgenochtend opbelt,' zei de klokkenmaker. 'Als hij morgen je tentamen verzet van vier naar vijf uur of iets later. Denk je dat hij dat zal doen?'

Misschien kwam het door de (flinke) wandeling, misschien door toch een (kort) bezoekje aan een kroeg, of gewoon omdat hij moe was - de student viel in slaap zodra hij in bed lag, ruim voor middernacht. En dat terwijl hij had verwacht geen oog dicht te zullen doen. Hij droomde. Sommige dromen waren vaag en meteen vergeten, andere waren verward en wonderlijk, enkele waren net echt.

Hij droomde dat hij, zonder rijdmachine, recht over zee, zomaar vanzelf, aankwam op een vreemde kust in een ver verleden. Eigenlijk zou hij landinwaarts moeten reizen om, als aanstaand historicus, de zeden en gewoonten te bestuderen van de mensen die er leefden. In plaats daarvan strekte hij zich heerlijk uit op het

strand. Hij was in zijn droom bijna nog eens in slaap gevallen toen er een telefoon hinderlijk begon te rinkelen. Anachronisme! Hij merkte dat hij zich in een of ander heiligdom bevond. Maar het zwart-en-glimmend toestel van de professor trok zich daar niets van aan. Het blééf bellen en riep hem terug-en-terug-en-terug naar de twintigste eeuw. De student ging met een ruk overeind zitten en realiseerde zich dat het zijn wekker was, die rinkelde.

Nu al? Het is midden in de nacht, dacht hij, terwijl hij het ding afzette. Het was echter dag, hoewel vroeger dan hij gewend was: zes uur.

Hij geeuwde, zakte achterover - kan best nog eventjes blijven liggen - en zei tot zichzelf: 'In een mens z'n hoofd zitten óók heel wat tijdachines.' Hij wilde daarover nadenken, en al peinzend viel hij weer in slaap.

Ditmaal droomde hij akelig: hij had haast en holde naar hij-wist-niet-waar en tenslotte kwam hij tegen zijn zin in een gevaarlijke tijdmachine terecht, die hem wilde verpletteren onder een enorme wijzerplaat. Het mechaniek tikte niet, maar bonkte, steeds harder.*

Gelukkig werd hij wakker. De dreigende wijzerplaat kromp ineen tot die van zijn wekker - *half negen* - en de klokkenmaker bonkte op zijn deur.

'Jan! Jan A, telefoon. Kom gauw, telefoon voor jou!'

De student kwam zijn bed uit en stommelde slaperig de trap af. Hij pakte de hoorn van de telefoon in de gang - 'Hallo, met Jan A' - en was meteen volkomen helder.

De klokkenmaker stond in de deuropening naar de werkplaats en luisterde aandachtig. De student keek hem veelbetekenend, bijna triomfantelijk aan zolang het korte gesprek duurde.

'Inderdaad, professor...'

'Nee, natuurlijk niet, professor.'

'Een uur later?'

'Tussen vijf en half zes. Prima!'

'Goede morgen, professor. Tot ziens.'

De student hing op. 'Mijn professor Oude Geschiedenis,' zei hij, 'heeft, zoals u zeker al begrepen zult hebben, mijn tentamen vanmiddag op een later tijdstip gesteld.'

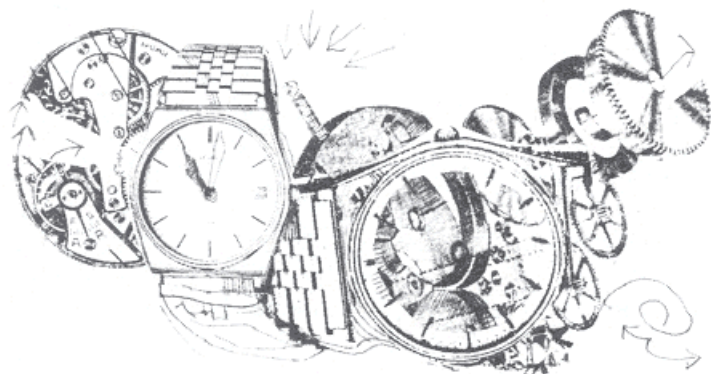
De klokkenmaker bewoog zijn lippen, maar er kwam geen geluid uit zijn mond.

'En dus,' zei de student, voor het eerst van zijn leven vrij van

* Boze droom of herinnering aan de grootste mechanische klok in Europa? (Parijs Cergy - St. Christophe)

examenvrees, ‘heb ik toch zeker het recht, zelfs de plicht, mijn voordeel te doen met wat ik weet. Ik ga mij tot half vijf verdiepen in het verplichte recht op asiel. Asylon. Asylum. Hoe stond het daarmee in Athene? Denk aan Cylons staatsgreep: zevende en niet zesde eeuw voor Christus. Hoe dacht Livius erover bij de Romeinen? Hoe zit het met paragraaf drie van mijn scriptie, waarin ik enkele interessante verbanden heb gelegd, al was het met onbewijsbare conclusies?’

Hij lachte de klokkenmaker toe voordat hij de trap opging, terug naar zijn kamer. ‘Ik zal u moeten bedanken. Die tijdreis is toch niet voor niets geweest.’

Een half uur later kwam de student, intussen aangekleed, de werkplaats binnen. De klokkenmaker zat op een stoel naast zijn Tijd klok en keek fronsend neer op een volgekraabbeld blad papier. Toen de student naderbij kwam verfrommelde hij het tot een prop die hij in de prullenbak gooide.

‘Ik dacht dat je aan het studeren was,’ zei hij. ‘Waarom moet je mij weer komen storen?’

‘Sorry,’ zei de student, een beetje onthutst. Tot nu toe was hij te allen tijde welkom geweest. ‘Excuus, ik ben al weg!’

‘Je bent *niet* weg, het spijt me, blijf alsjeblieft,’ hield de stem van de klokkenmaker hem tegen. ‘Kan ik iets voor je doen?’

‘Nee, dank u,’ zei de student ietwat stijfjes. ‘Ik wilde u echt niet lastig vallen.’

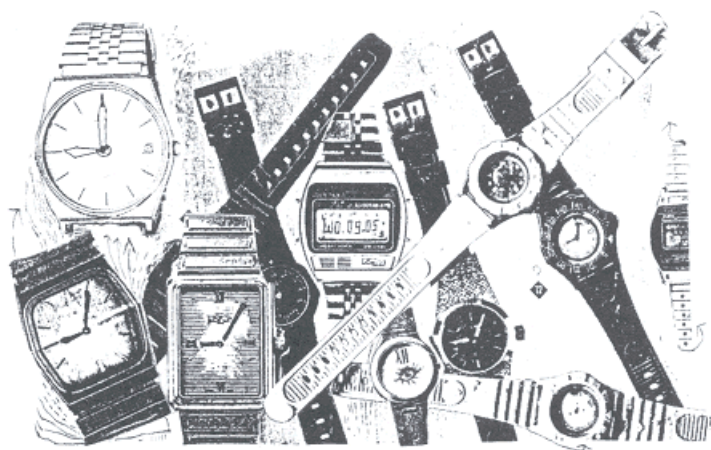
‘Ach, zeur niet,’ zei de klokkenmaker. ‘Wat heb je daar in je hand? Ik zie het al. Je horloge!’

‘Onder dat, hoe moet ik het zeggen, “denkbeeldige” tentamen,’ zei de student (de klokkenmaker fronste weer zijn wenkbrauwen), ‘brak het bandje. Later heb ik het in m'n zak gestopt. Het bandje bleek niet gebroken, maar losgeschoten, want gisteravond, na de tweede tijdreis, was het weer heel.’

Hij keek de klokkenmaker vragend aan, maar die zei niets en stak alleen een hand uit, de palm naar boven.

‘Het horloge moet op die tijdreis zijn gestopt,’* vertelde de student. ‘Ik heb het, voor ik naar bed ging, opgewonden en gelijk gezet, en zonet nog eens. Maar het blijft stilstaan en wil niet tikken.’

‘Kapot natuurlijk,’ zei de klokkenmaker. ‘Geen wonder, het arme ding, na twee reizen door de Tijd! Geef maar hier, ik hoop dat ik het repareren kan.’

* Antwoord vraag blz. 74: 23.01 oftewel één over elf. (Dat wees het horloge aan op het moment dat de student uit de Tijd klok stapte.)

Acht

‘Asylon. Daar kan ik nu heel wat over vertellen,’ zei de student 's middags tegen zichzelf. ‘Wat de rest betreft, je moet ook een beetje geluk hebben.’

Hij overwon een toch even opkomende nervositeit, trok zijn das recht voor de spiegel en kamde zijn haar. Hij keek op zijn wekkerklok. - Kwart voor vijf. Op de fiets ben ik misschien wat vroeg... Toch maar gaan, hier is niets meer te doen.

Terwijl hij de trap afliep dacht hij: Gek idee dat ik mij mezelf herinner in de werkplaats op deze tijd en dat ik er tegelijkertijd niet ben, er ook niet zal komen.

Hij wilde zijn jas van de kapstok pakken, maar die hing er niet, evenmin als die van de klokkenmaker. - Waar... o, die moet in de werkplaats zijn, ik heb hem toch gisteravond... Hij keek naar de dichte deur van de werkplaats. De klokkenmaker (de deur uit, als gewoonlijk op woensdag) had gezegd dat ze zich beiden moesten gedragen alsof de Tijd klok nooit had gewerkt. Niet naar binnen gaan dus, besloot hij. Ach, het is mooi weer, zonnig, en ik heb een trui aan.

Hij ging door de keukendeur naar buiten, naar de schuur achter het huis waar zijn fiets stond.

Daar wachtte hem een kleine tegenslag: de voorband was plat. Gelukkig niet lek; na wat prutsen aan het ventiel en oppompen was zijn rijwiel weer bruikbaar.

Hij schatte dat het intussen tegen vijven moest lopen, maar als hij snel reed en de kortste weg nam, kon hij gemakkelijk op tijd bij de professor zijn. Hij moest daarvoor wél enkele eenrichtings-verkeersborden negeren; dat deed hij echter niet voor de eerste maal. Geen probleem dus.

Dicht bij zijn doel, aan het einde van een straat met VERBODEN INRIJDEN, stapte hij af, omdat hij een politieagent zag fietsen door de laan waar hij wezen moest; de laan waar zijn weg op uitkwam. Hij liep het laatste stukje met zijn fiets aan de hand en bleef toen als aan het plaveisel genageld staan.

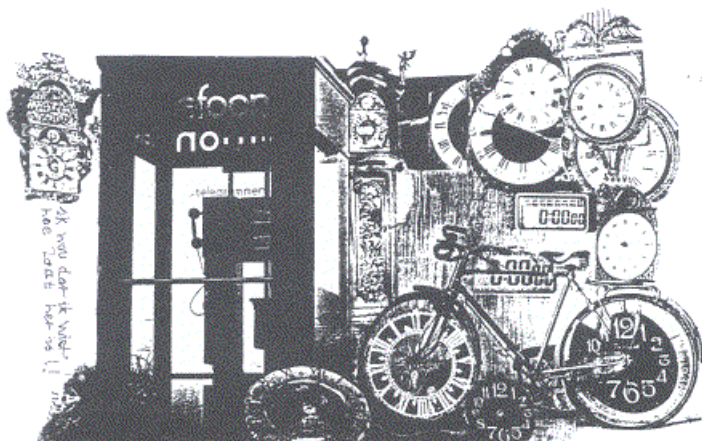
Een auto die hem erg bekend voorkwam was de laan in komen rijden, passeerde hem langzaam en stopte schuin tegenover hem bij een statig oud huis: de woning van de professor. De professor in eigen persoon stapte uit en even na hem een jonge man die de student *heel* erg bekend voorkwam.

De student snakte naar adem. Hij meende te weten... nee, hij wist met zekerheid wie die jongeman was, al zag hij hem slechts van achteren. Hij trok zich een eindje terug om niet te worden opgemerkt, om die ander niet in het gezicht te hoeven zien. Pas enkele tellen later durfde hij weer te gaan kijken of hij het zich niet had verbeeld. Verbijsterd, boos en bang zag hij de professor en de jongeman bij de voordeur staan praten en toen naar binnen gaan. Het was onmogelijk, maar desondanks kon hij er niet meer aan twijfelen: die jonge man was hijzelf.

Dit kan niet, dit mag niet, dacht de student, terwijl hij als een razende terugfietste. Als ik het niet kan veranderen moet ik het beletten.

Er was een telefoonsel halverwege de straat. Daar remde hij abrupt, sprong van zijn fiets en ging er haastig binnen. Hij mocht geen tijd verliezen, geen seconde. Zijn alter ego moest weg bij de professor voordat het tentamen zou beginnen.

Ik wilde dat ik wist hoe laat het precies is. Ongeveer vijf uur.

Iets ervoor? Iets erna? dacht de student, terwijl hij jachtig in de telefoongids bladerde. Hij vond het nummer, toetste het in en zag zijn kwartje vallen. - Als hij nu maar opneemt!

De telefoon aan de andere kant ging over - één maal, twee maal.

‘Hallo?’ klonk toen de stem van de professor.

De student herademde. ‘U spreekt met Jan A,’ zei hij. ‘Dit is belangrijk, het gaat om...’

‘Het spijt me, meneer,’ viel de professor hem in de rede, ‘ik heb nu geen tijd. Ik moet een tentamen afnemen. Belt u een andere keer terug? Goede middag.’ *Klik*. De verbinding werd verbroken.

Hij luisterde niet eens! dacht de student ongerust. Hij legde een gulden in de gleuf, toetste weer het nummer in en dacht: Hij is gelukkig nog niet bezig. Zodra de professor opnam zei hij: ‘Jan A! Hier is Jan A.’

‘Wát?’ zei de professor.

‘U spreekt met Jan A, student geschiedenis, derde jaars.’

‘Onzin!’ zei de professor, luid en boos. ‘Dat kan...’

‘Ssst. Stil!’ sprak de student bezwerend en hij praatte snel door:

‘Dit is ernst, professor, dodelijke ernst. U hebt een jongeman in huis gehaald die zich voor *mij* uitgeeft.’

‘Baarlijke nonsens,’ zei de professor en hij hing op.

Hij gelooft me niet! dacht de student. Hij grabbelde in zijn zakken, vond nog wat los geld en zocht opnieuw contact.

De telefoon ging over, en nog eens over, en nog eens. En nog eens. - Heb ik wel het juiste nummer ingetoetst?

Onverwacht werd er toch geantwoord. ‘Ja?’ klonk het ongeduldig.

‘Met Jan A,’ zei de student. ‘Weer met Jan A, luistert u alstublieft, professor. Bent u alleen?’

‘Neen,’ zei de professor.

‘De student die bij u is ben ik, ik bedoel, hij gaat op voor *mijn* tentamen en dat mag-ie niet. Hij doet alsof... alsof hij mij is. Hij weet geen bal! Kan ik u onder vier ogen spreken? Kunt u hem niet wegsturen?’

‘Meneer,’ zei de professor geërgerd, ‘ik begrijp niet...’

‘Zachtjes!’ onderbrak de student hem. ‘Ik... ik wil dit onder ons houden. Die arme knul kan het ook niet helpen, dat hij op mij lijkt. Alstublieft, geen... eh... geen schandaal op onze faculteit. Professor, luistert u toch naar mij.’

Een lang ogenblik stilte.

‘Ik geef u één minuut,’ zei de professor. ‘Nu zit mijn student - de heer Jan A, verstaat u mij? - wéér te wachten. En ik heb mijn afspraak met hem al eerder moeten verzetten.’

‘Van vier uur naar vijf; tentamen tussen vijf uur en half zes!’

‘Hoe weet u dat?’ vroeg de professor verbaasd.

De student slaakte een diepe zucht. Eindelijk werd hij aangehoord. ‘Daar hebt u mij vanmorgen zelf over opgebeld,’ zei hij. ‘*Ik ben Jan A!*’

‘Kan niet,’ zei de professor kortaf. ‘Ik ken hem al een jaar of wat en op dit ogenblik...’

‘Zit hij tegenover u!’ De student vervolgde vlug: ‘Dat dént u tenminste! Maar het is niet zo. Ziet u niet, professor, hoe zenuwachtig hij is?’

Plotseling kon hij zichzelf, voor zijn geestes oog, heel duidelijk

zien zitten... Wat een figuur heb ik geslagen! dacht hij. Op die manier vráág je erom te zakken. Ik... hij... die sul moet weg! Intussen ging hij voort: 'Hij probeert zijn zweterige handen af te drogen met een verkreukelde zakdoek. Kijkt op zijn horloge...'

'Dat is begrijpelijk,' zei de professor sarcastisch. 'U verknoeit *zijn* kostbare tijd!'

'Tijd?' zei de student opgewonden. 'Ik verknoei niets, dat doet *hij*! Zijn horloge loopt overigens bijna een dag achter, al hannest hij eraan met bibbervingers. Bang dat-ie zakt. Geen wonder. Hij weet niet wat ik weet. Hij weet niet eens hoe laat het is. Voor hém... omstreeks half tien.'

'Stop, meneer,' zei de professor streng. 'Ter zake, alstublieft.'

De student sprak, zo rustig als het hem mogelijk was: 'Die jonge man is niet Jan A. Dat ben ik, hij is... eh... mijn dubbelganger. Stuur hem weg, professor, nu, onmiddellijk, voordat het te laat is. Ik kom zo, ben in vijf minuten bij u...'

De teller boven de telefoon was uitgeteld en sprong op nul. Zijn spreektijd was om. Alleen nog maar de kiestoon... 'Och heden! Wacht even, verdomme, excuus!'

De student hing op. - Een gulden, geen gulden. Een kwartje? Een kwartje!

Hij zocht eindeloos lang in zijn kleingeld totdat hij zijn laatste kwartjes gevonden had, liet ze vallen, raapte ze op en belde voor de vierde maal hetzelfde nummer.

'Hallo?' zei de professor in de verte.

'Hier *ik* weer, professor, u spreekt met Jan A, tentamen vandaag tussen vijf en half zes, onderwerp van mijn laatste scriptie: Asielrecht. Stuur die bedrieger weg. Zeg hem dat u hem uitstel geeft totdat...'

'Uitstel?' zei de professor met een uithaal.

'Ik ben zó bij u, zal u alles verklaren. Hij - die ander, die stommeling - weet niets.'

'Niets?' herhaalde de professor. 'Zo'n onzinnig gesprek heb ik nooit eerder gevoerd. Een ogenblik...'

De student luisterde ingespannen, maar hij hoorde alleen onverstaanbaar gemompel.

‘Hier ben ik weer,’ zei de professor luid in zijn oor.

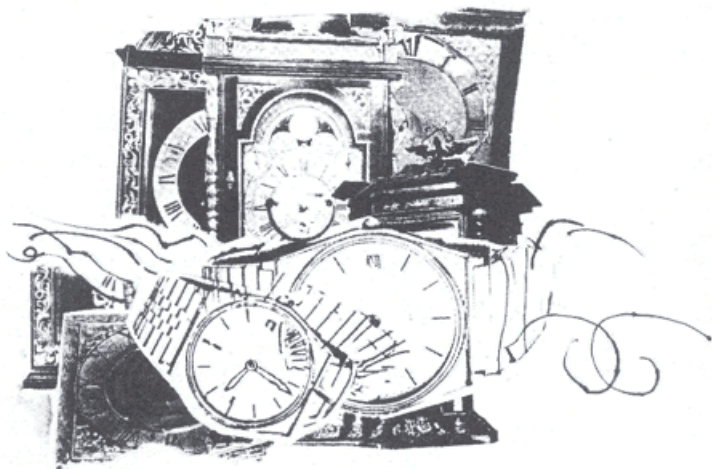
‘Alstublieft,’ zei de student, dringend, smekend. ‘Verspilt u geen tijd meer, professor! *Ik* hoef niet te zakken door *zijn* stomiteit... teit... tijd.’ Hij beheerste zich en voegde erbij: ‘Hij heeft zijn horloge op de grond laten vallen.’

Zwijgen.

‘Is het waar of niet?’ vroeg de student.

‘t Is waar,’ klonk het antwoord, verwonderd.

Een verbaasde gedachte flitste door de student heen: *Niet* waar! Mijn horloge is in de werkplaats van de klokkenmaker om gerepareerd te worden... Tegelijkertijd zei hij: ‘Dus moet u hem wegsturen!’

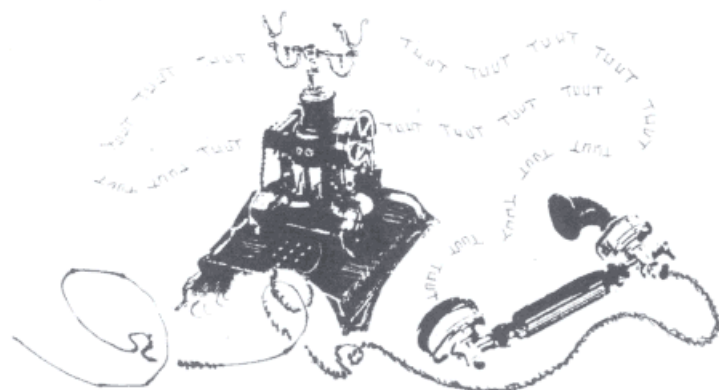
‘Ik moet niets, meneer!’ zei de professor. ‘Verklaar u nader. Vlug!’

‘Graag, professor, niets liever. Maar ik kan dat alleen als *hij* weg is. Hij weet niet wat ik weet!’

‘Dat hebt u me al eerder verteld,’ zei de professor geïrriteerd. ‘Wát weet u?’

De student opende zijn mond om antwoord te geven - en besepte opeens *wie* de ware stommeling was. Hij had door zijn getelefoneer zijn alter ego extra zenuwachtig gemaakt en volkomen van de wijs gebracht... nog dommer: hij had ergernis en wantrouwen gewekt bij de professor... Wat was ook alweer diens vraag? *‘Wát weet u?’*

‘Verdomme,’ antwoordde de student. ‘Pas nú weet ik het!’ Hij hing ruw op. Toen vloekte hij nog eens en sloeg zich voor het hoofd. In gedachten zag hij - *herinnerde* hij zich - wat er zou gebeuren: de verbluftheid en woede van de professor - *hoorn naast het toestel* -, diens achterdocht erna: - *Naam en geboortedatum alstublieft... Kunt u zich legitimeren?... Hebt u vijanden, meneer A?... Eén vijand dan?*

Door de professor op te bellen had hij zichzelf - wat gaf het wie van de twee het was - elke kans tot slagen ontnomen. Geen wonder dat hij was gezakt, dat hij dadelijk wéér zou zakken.

Hij ging de telefooncel uit, stapte op zijn fiets en reed naar huis, langzaam, zelfs met een omweg. Hij zag er een beetje tegen op de klokkenmaker onder ogen te komen.

Negen

Toen de student door de achterdeur binnen was gegaan en van de keuken de gang in kwam, stond daar de klokkenmaker. Die keek hem doordringend aan en zei: ‘Waar kom jij op dit rare tijdstip vandaan?’

De student werd bevangen door een eigenaardig gevoel: Dit heb ik eerder beleefd! Deze gedachte vervluchtigde meteen, evenals de volgende: Het is niet zo, dat kan niet zijn...

‘De deur van mijn uitvinding,’ zei de klokkenmaker met nadruk, ‘staat wijd open.’ Hij schraapte zijn keel. ‘Nu zou ik erbij kunnen vertellen dat mijn Tijd klok gisteravond verdwenen is en dat hij weer in mijn werkplaats materialiseerde, oftewel terugkeerde, om kwart voor vijf - zestien uur vijfenveertig - op deze woensdag, nog geen uur geleden.’

‘Dat weet ik,’ zei de student, zonder aanwijsbare reden opeens van een vage vrees vervuld. ‘Alleen is dat niet meer wáár, dat was gisteren, ik bedoel, vandaag... de vorige keer.’

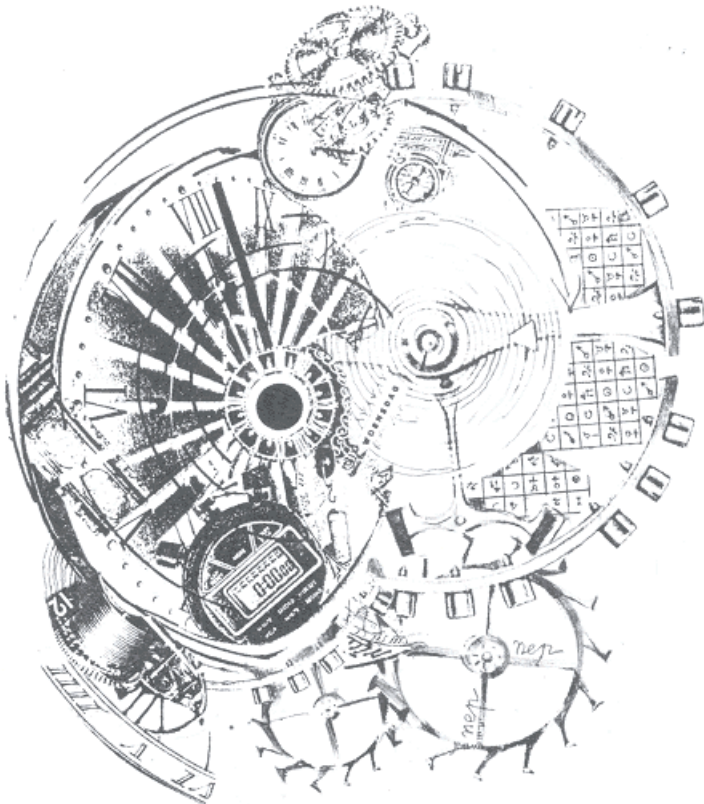
‘Ssst!’ zei de klokkenmaker. ‘Ben je werkelijk compleet van déze woensdag? Vannacht hier geslapen, vanmorgen gestudeerd in je kamer...’

‘Gestudeerd ja. Voor niets!’

‘En je bent dus nooit en te nimmer op tijdreis geweest... Wacht eens! Misschien kun je het beste nu meteen...’

De student sloeg geen acht op de laatste woorden. ‘Ik ben de enige Jan A,’ zei hij, terwijl hij de werkplaats binnenliep. ‘Nooit op tijdreis geweest, wat u zegt! Als het goed was gegaan tenminste.’

Hij bleef staan voor de open Tijd klok. ‘Om kwart voor vijf hier gematerialiseerd?’

‘Ik was nog niet thuis om kwart voor vijf. Dus dat is een van die *nep*herinneringen van mij,’ antwoordde de klokkenmaker. ‘En *ik* ben notabene nooit anders dan in gedáchten op tijdreis gegaan. Mijn Klok verdween met jou erin op een dinsdagavond en keerde leeg terug op de woensdagmiddag erna. Jijzelf kwam later... Jijzelf arriveerde zonet, op een onverwacht tijdstip, tenzij je tentamen zou zijn verzet.’

‘Mijn tentamen *is* verzet, dat weet u toch!’

‘Dan ben je te vroeg thuis!’

‘Ik zal u vertellen waarom...’

‘Laat mij uitpraten, jongeman!’ De klokkenmaker maakte een weids gebaar, dat al zijn klokken omvatte. ‘Zie! Het is na half zes, woensdag. Mijn uitvinding verdween en keerde weer en daarna kwam jij, maar jij was en bent niet de student die een tijdreis heeft gemaakt... Jij hebt, als ik me niet vergis, de hele huidige woensdag belééfd, je bewogen in deze tijd en ruimte...’

‘Nou en of!’ zei de student.

‘Weet je dat wel zeker?’

‘Natuurlijk!’

‘En je tentamen dan?’

‘Dat probeer ik u juist te vertellen,’ zei de student. ‘Dat ik nu al terug ben komt doordat...’

De klokkenmaker viel hem weer in de rede: ‘Bij de huidige werkelijkheid, in dit ruimte-tijd-continuüm, behoren de feiten die ik je thans meedeel; luister goed. Ik ben uitgegaan vanmiddag, zoals ik gewoon ben op woensdag. Mijn Tijd klok buiten werking en dicht. Nu staat hij open en op *stand by*. Dat moet ik dus zelf hebben gedaan, nietwaar? Want de Klok is *niet* weggeweest...’

‘De Klok is wél weggeweest,’ zei de student. ‘Van gisteravond even na negen tot kwart voor vijf vandaag. Maar ik heb me gisteren... herstel: vandaag; ik ben op... Hoe zit het nou? Ik heb me

op een woensdag, de woensdag na die dinsdag, op een *alternatieve* woensdag... Ik heb me op die bewuste woensdagavond, in welk tijd-ruimte-continuüm dan ook, opnieuw in uw Klok gewaagd en ik ben teruggereisd naar de dinsdag ervoor; om twintig uur vijfenvijftig kwam ik hier gisteravond aan. Om de eerste tijdreis

ongedaan te maken! *Alleen is dat niet gelukt.* Mijn alter ego, die stomme tijdreiziger van de vorige dag, is momenteel mijn tentamen aan het doen!

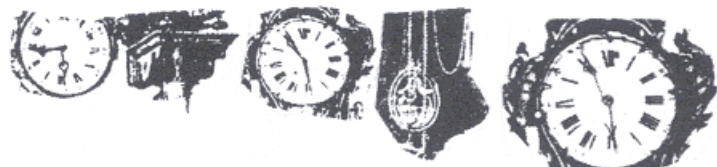
‘Dit vertelde je mij in een van mijn herinneringen, op zo'n alternatieve woensdag, ook,’ fluisterde de klokkenmaker. ‘Iets dergelijks althans. Toen vermoedde ik.. Erg verwarrend. Misschien heb ik het gedroomd. Dat zei je me toch: Je alter ego is...’

‘... bezig met *mijn* tentamen! Als-ie tenminste niet al is gezakt,’ zei de student. ‘Wat kijkt u angstig!’

‘Niet angstig. Nadenkend,’ sprak de klokkenmaker. ‘Vroeg thuis kan ook bijna te laat zijn. In dit geval gelukkig bijtijds. Het is intussen zowat kwart voor zes. Wil je nu alsjeblieft...’

De student luisterde niet. ‘Hoe meer ik erover nadenk,’ zei hij, ‘hoe minder ik ervan begrijp. Ik heb het idee dat ik me iets méér moet herinneren, maar wat... wat?’ Hij wreef zich over zijn voorhoofd en woelde door zijn haar. ‘Het enige dat ik zeker meen te weten is dat *ik* - ik die hier sta - tegenover de professor had behoren te zitten. Met een aardige kans om te slagen, als niet... Ik ben gezakt.’

‘Gezakt,’ herhaalde de klokkenmaker.

‘Ik zak. Ben gezakt. Zal zakken. Weet u *wie* degene is die alles in de war heeft gestuurd toen ik die andere keer tentamen deed - zoals mijn alter ego het nu weer precies zo doet of heeft gedaan?’

Weet u wie het tentamen van hem, van mij, van ons heeft verpest? Dat deed ik, die hier naast u sta. *Ik!*

‘Jij!’ zei de klokkenmaker. Hij zuchtte diep. ‘Denk dan nu eens aan je alter ego. Die zal dadelijk thuiskomen. Niet door de achterdeur, niet uit mijn Klok, maar door de voordeur. Dát herinner je je toch zeker nog wel!’

‘O ja. Ja,’ zei de student. ‘Dadelijk komt-ie thuis, nog meer van slag af dan ik nu ben en omstreeks kwart voor zeven stapt-ie weer in uw tijdmachine en reist terug naar zijn verleden, naar gisteravond, vóór de slag van negen uur. En dan?! Begint alles dan weer van voren af aan?’

‘Hou op! Stop!’ riep de klokkenmaker. ‘Mijn uitvinding is ontijdig en voortijdig gebruikt. Ik zit daardoor met herinneringen waarvan ik sommige niet vertrouw. En jij, jij...’

‘Ik herinner me maar al te goed het tentamen van mijn alter ego, arme duivel,’ zei de student. ‘Als ik dat vanmiddag *zelf* had kunnen doen, dan...’

‘Hou nou eens eindelijk je mond,’ zei de klokkenmaker. ‘Je andere ik heeft het gedaan en daarmee uit. Ik zou sinds kort óók wel eens een alter ego kunnen hebben, die niet weet dat jouw alter ego dadelijk thuiskomt. *Ikzelf* meen dat wél te weten.’

‘Hoezo?’ vroeg de student. Hij pakte een stoel en ging zitten. Hij was zo langzamerhand de kluts kwijtgeraakt.

‘Sta op!’ beval de klokkenmaker. ‘Jij meent te weten dat je vanmiddag een tentamen had behoren af te leggen. Ik meen te weten dat je alter ego ervoor is gezakt en dat hij binnenkort hier zal zijn. Maak dus dat je wegkomt, mijn werkplaats uit! Voordat je hier nog eens arriveert! Met je jas aan.’

‘Tjee ja, da's waar ook,’ schrok de student, terwijl hij opstond.

‘Er vandoor dus! Naar boven, je kamer in,’ zei de klokkenmaker. ‘Jullie mogen elkaar niet zien! Dat kán niet. Een *paradox*.’ Hij hief een hand op. ‘Maak voort,’ zei hij ongeduldig. ‘Je bent dubbel gezakt. Maak het niet nog erger dan het al is.’

De student liep naar de deur, maar in de opening bleef hij staan, wendde zich weer naar de klokkenmaker en zei langzaam: ‘Dubbel gezakt. U wist van tevoren hoe het vandaag af zou lopen!’

‘Vandaag is nog niet om,’ zei de klokkenmaker. ‘Daarbij kunnen we ons nog afvragen wat wij onder “vandaag” moeten verstaan. Je hebt mij indertijd alles verteld van je rampzalige ontmoeting met de professor. En over weinige minuten zul je thuis komen en het mij nog eens vertellen en dan zal ik je terug laten gaan naar dinsdag.’ Hij sprak steeds sneller. ‘Zeg niets! Ik heb de hele dag m'n hoofd ermee afgepijnid, terwijl jij, onnozele dwaas, dacht dat je nog wat aan je studie kon doen... *Asylon... Escapist!*’

Hij kwam nader, deed de deur verder open en duwde de student de gang in. Hij vroeg: ‘Wat gebeurde er vanmiddag, toen je bij het huis van de professor kwam?’

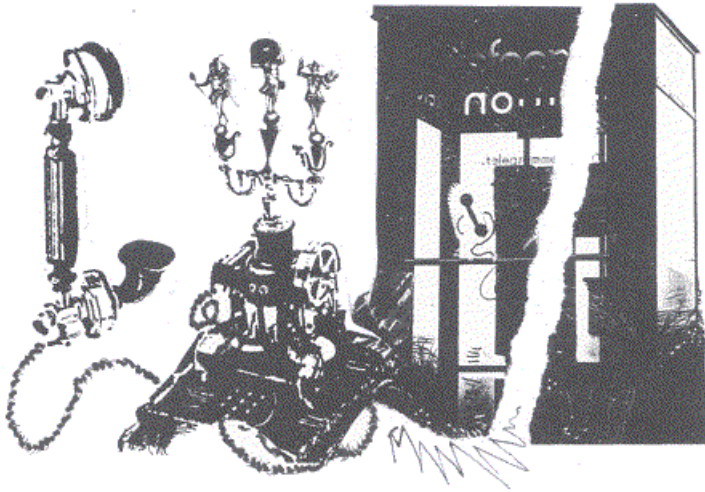
‘Ik zag mij zelf met hem naar binnen gaan.’

‘Zag zichzelf!’ kreunde de klokkenmaker.

De student onderdrukte een huivering. ‘Alleen maar mijn rug,’ zei hij op geruststellende toon. ‘De deur sloeg meteen achter ons dicht.’

‘En toen ben jij, idioot, de professor op gaan bellen!’

‘Hoe weet, hoe *wist* u dat?!’

‘Je hebt het me zelf verteld! Degene die telkens weer de professor lastig viel onder je tentamen - die onruststoker, verdachtmaker, paniekzaaier, stoorzender - kon toch alleen *jij* zijn? Wie anders?’

‘Maar waarom,’ fluisterde de student, ‘hebt u dat voor mij verzwegen? Waarom hebt u me vanmorgen niet gewaarschuwd?’

‘Als je je hersens had gebruikt had je het zelf begrepen, móeten begrijpen. Ik hoopte natuurlijk dat het niet opnieuw zou gebeuren,’ zei de klokkenmaker, beschuldigend en verontschuldigend tegelijk. ‘Heus, ik hoopte vurig,’ vervolgde hij haastig, ‘dat je dinsdag-persoonlijkheid voorgoed was verbannen naar de tijd waar hij behoorde, dat hij niet vandaag weer op zou duiken. Het leek me gewenst de zaken zoveel mogelijk hun natuurlijke loop te laten gaan en niet in te grijpen. Maar toen ik om vijf uur thuiskwam, stond de Klok open en op *stand by*. Leeg. Misschien had ik, voordat ik wegging, de deur van de werkplaats op slot moeten doen. Dan had je andere ik dit huis niet kunnen verlaten... Nou ja, verder piekeren heeft geen zin.’

Hij wees naar de trap. ‘De loop van de Tijd - die van jou in het bijzonder - is in deze twee dagen al genoeg verstoord! Verschillende tijdlijnen. Alter ego's. Het lijkt erop dat ook een reis naar de toekomst het heden kan doen trillen... Naar je kamer! Dat je bent gezakt - in je gevoel meer dan één keer nog wel - is je verdiende loon. Sorry jongen, het is ook een beetje mijn schuld, daar praten we nog wel eens over. Maar nu eindelijk: wegwezen! Ik wil niet dat je tegenover jezelf komt te staan, dadelijk.’

De klokkenmaker draaide zich om en liep naar de voordeur.

De student bleef roerloos staan, ging toen naar de trap en besteeg die snel en zo zacht als hij kon. Hij sloop over de overloop, schoot zijn kamer binnen en sloot de deur geruisloos achter zich.

Zo moet ik het al eens eerder hebben gedaan, dacht hij. Waarom herinner ik me dat niet? Omdat ik toen - al was het woensdag - nog steeds bij de dinsdag hoorde en niet in mijn toekomst kon zien?

Hij keek vluchtig naar de nu onbelangrijk lijkende studieboeken

op zijn bureau, ging voorzichtig op zijn bed zitten en hield zich doodstil.

Hij hoorde gerucht beneden, geluid van stemmen - onverstaanbaar. Daarna, duidelijk, het dichtslaan van een deur.

Bijna zes uur op zijn wekker; zijn alter ego moest nu in de werkplaats zijn.

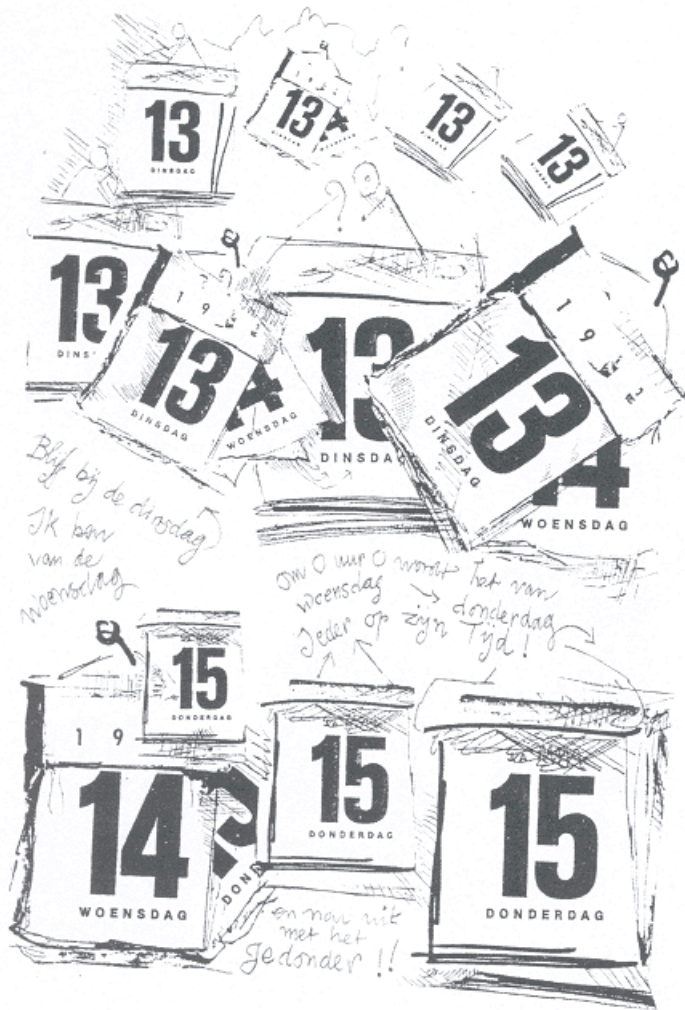
Plotseling kreeg hij medelijden met zijn andere ik. 'Ik heb het voor je bedorven, hè?' sprak hij hem in gedachten toe. 'Nou ja, jij ook voor mij, we zijn *quitte*. En jij, die straks terugreist, blijf bij de dinsdag! Geef de woensdag aan mij; ik ben niet van gisteren. En ik ga straks over in de ik-mij-jou-ons van morgen. Ieder op zijn tijd!'

De klokken onder hem in de werkplaats begonnen te slaan. Hij kon ze helder horen, hij telde mee tot zes.

Achttien uur, woensdag, namiddag.

'Over nog eens zes uren,' zei hij in stilte, 'is het middernacht. Nul uur nul. Donderdag. Maar laten we hopen: uit met het gedonder!'

Naspel

In de bibliotheek aan de Andere Kant van de Deur

‘Was het uit met het gedonder?’ vroeg Christian. ‘Vast niet, weet ik zeker... Ik heb je heus wel gezien, Jan A! Waarom heb je je avontuur niet zelf voorgelezen?’

De bibliothecaris zei: ‘Ik heb het hem gevraagd, Christian, maar hij weigerde. Dus heb ik het maar gedaan.’ Hij tikte met een wijsvinger op het stapeltje papier en sprak verder, meer tot zichzelf dan tegen de kinderen: ‘De Tijd zal *je* leren... *jou* leren... Had hij zijn verhaal niet beter “De Tijd zal *mij* leren” kunnen noemen?’

‘Nee hoor!’ zei Jan A. Hij boog zich naar voren over de leuning van de grote lederen stoel (Christian had hem toch al gezien) en voegde erbij: ‘Ik heb het niet in de eerste persoon geschreven.’

‘In de *eerste persoon*? Wat bedoel je daarmee?’ vroeg Christian.

‘Een *ik*-verhaal,’ zei Claartje. ‘Dat was het niet; het verhaal ging over *hij*... de student.’

‘En is dus geschreven in de *derde persoon*,’ vulde Jan A aan.

‘Niet waar, de derde persoon was de professor,’ zei Christian, ‘want die kwam het laatst. De tweede persoon was de klokkenmaker. En de eerste persoon ben jij, Jan A! Maar in het *andere* verhaal was de klokkenmaker de eerste persoon...’

‘Praat me niet van eerste en tweede en derde personen,’ sprak de bibliothecaris. ‘Dat doet mij denken aan *ál* te veel alter ego's.’

‘Al te veel? Voor u?! Dat geloof ik niet,’ zei Jan A, terwijl hij opstond en naar de tafel slenterde. ‘Ik zou, wat u betreft, juist denken: Hoe meer hoe beter! Alter ego's, dubbelgangers, duplicaten, replica's, spiegelbeelden, enzovoort, etcetera. Aan beide kanten van de deur zagezegd. Waarom *EEN*voudig als het ook *TWEE*voudig kan?’

De bibliothecaris gaf hier geen antwoord op.

Christian grinnikte. 'Die student was wel dubbelstom!'

'Dank je, jongen!' zei Jan A. 'Jammer dat de klokkenmaker hier niet is.' Hij vestigde een vorsende blik op de bibliothecaris. 'Wat zou *hij* van mijn verhaal hebben gezegd?'

'Dat het mooi geleugend is,' zei Christian. 'De student heeft het verzonnen van A tot Z.'

'Tot en mét Z,' verbeterde de bibliothecaris. 'Als hij het helemaal verzonnen heeft tenminste.'

Claartje kwam dicht bij Jan A staan en zei: 't Is niet verzonnen, ik geloof dat het waar is.' Ze keek vragend naar hem op. 'Ja hè? U was toch werkelijk die student? Bent u... Is de student later nog geslaagd?'

'In het verhaal van de klokkenmaker staat niets van geslaagd of gezakt,' sprak de bibliothecaris. 'Dat is ook van gering belang.'

'Daar ben ik het niet mee eens,' begon Jan A nogal heftig, 'het was... Ach,' vervolgde hij, opeens kalm, 'u hebt gelijk, dat was TOEN. Niet van belang, niet meer... of misschien toch wél. Alleen anders dan ik eerst dacht. Maar dat is een nieuw chapter.'

Claartje zei: 'Ik wil tóch weten hoe het verder is gegaan.'

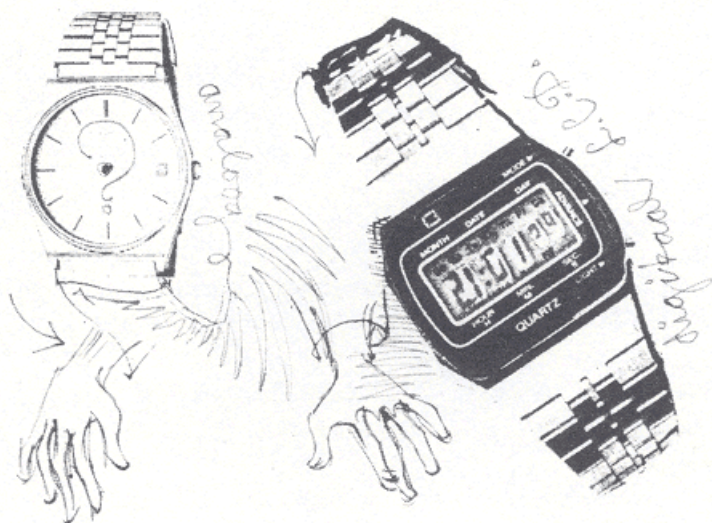
'En ik zou willen weten hoe het met de *klokkenmaker* is gegaan,' zei Jan A tegen de bibliothecaris. 'Wij hebben elkaar uit het oog verloren zoals u weet. U kent hem goed. Ziet u hem nog vaak? Dan wilt u hem zeker wel namens mij vertellen dat ik nog steeds wacht op mijn oude horloge, dat hij zou repareren. Een solide analoog horloge, van mijn moeder gekregen toen ik achttien werd. Met wijzers.'

'Da's ook brutaal,' zei Christian. 'Wat moet je daar nou mee?'

Claartje deed een stapje terug en legde een vinger op haar lippen.

'Neem me niet kwalijk, lieve kinderen!' Jan A liet zijn beide polsen zien. 'Kijk, vel over heen! Helemaal geen horloge meer. Ik heb me een jaar of wat geleden natuurlijk een nieuw aangeschaft: zo'n modern kwartshorloge, LCD, digitaal. Maar dat is mij kortgeleden ontstolen.'

Er viel een enigszins ongemakkelijke stilte die hij zelf moest verbreken:

‘Naar mijn mening is nu de klokkenmaker aan de beurt. Laat h j het verhaal vervolgen.’

‘Een vervolg? Misschien,’ zei de bibliothecaris. ‘Ik zou het hem kunnen vragen...’

‘H bt u niet al een vervolg, hier, in uw zo bijzondere bibliotheek?’

‘Wellicht, misschien, wie weet,’ antwoordde de bibliothecaris vaag. ‘Maar daar ga ik niet naar zoeken; dat is werk voor de archivaris.’ Hij pakte een map en begon Jan A's papieren erin te leggen. ‘Bovendien moeten wij wachten tot de jongen Otto er weer bij kan zijn. Hij heeft, of had, een boekje, dat...’

‘Waar is Otto?’ vroeg Claartje.

‘Aan *zijn* kant van de deur,’ antwoordde Christian. ‘Hij komt heus gauw wel weer. En als-ie komt zal ik hem jouw verhaal laten lezen, Jan A. Daar zul je vast heel wat over horen! En nou moet je ons vertellen wat er gebeurde op donderdag.’

‘Wat denk jij wel?’ zei de vroegere student. ‘De bibliothecaris heeft het voorgelezen - en daarvoor mijn dank -, maar wie heeft alles opgeschreven en getikt? Ik! Bladzijden vol, niet voor mezelf, voor jullie plezier. Ik vertel voorlopig geen verhalen meer, zelfs niet aan jou, Christian Dondersteen. Leen jij maar een boek uit de bibliotheek!’

‘Een andere keer,’ zei de bibliothecaris. Hij had intussen de map dichtgedaan en de linten vastgestrikt. ‘De uitleen is gesloten.’ Hij stond op. ‘Het wordt zo langzamerhand tijd dat ik vrijaf neem.’

‘Hoe laat is het dan?’ vroeg Jan A.

De bibliothecaris glimlachte. ‘Het is nog niet laat.’

‘Hoe laat?’ vroeg Jan A luid.

De bibliothecaris stond nu tussen de twee Januaraanse kinderen in, zijn handen op hun schouders. Hij zei: ‘Vraag dát aan de klokkenmaker.’

Weer viel er een stilte in de bibliotheek. Het getik van de klok zonder wijzers werd steeds beter hoorbaar.

Hiernaast: Hollandse staande klok in wortelgefinieerde kast, ± 1700. Wijzers verwijderd in de 20e eeuw. (Met dank aan A. van Oirschot. Bibliothecaris Januaraanse Ambassade.)